

תפסיר רס"ג

הגה

לכנחת שבת
וישני וחמישי

בראשית

א א) אֵוֹל מֵא כִּלְק אֱלֹהִים.
אֶלְסִמְאוֹת וְאֶלְאֶרֶץ:
ב) וְאֶלְאֶרֶץ. כַּאֲנֵת גִּיאֶמְרָה
מִסְתַּבְתְּרָה. וְצִלָּאָם עֲלֵי וְגַה
אֶלְגִּימֵר. וְרִיחָה אֱלֹהִים
תְּהַב עֲלֵי וְגַה אֶלְמֵא:

אֵוֹל מֵא כִּלְק אֱלֹהִים.
אֶלְסִמְאוֹת וְאֶלְאֶרֶץ:
ב) וְאֶלְאֶרֶץ. כַּאֲנֵת גִּיאֶמְרָה
מִסְתַּבְתְּרָה. וְצִלָּאָם עֲלֵי וְגַה
אֶלְגִּימֵר. וְרִיחָה אֱלֹהִים
תְּהַב עֲלֵי וְגַה אֶלְמֵא:
וְחִשְׁףָה עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת

כ"ט

ברא. ודומה לו (כושע 6 3) תחלת דבר ה' בהושע, כלומר תחלת דבורו של-הקדוש ברוך הוא בהושע, ויאמר ה' אל הושע וגוי. ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה אחת, כמו (איז ג י) כי לא סגר דלתי בטני, ולא פירש מי הסוגר, וכמו (ישעי ס ד) ישא את חיל דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו (עמוס ו יב) אם יחרוש בפקרים, ולא פרש אם יחרוש אדם בפקרים, וכמו (ישעי מו י) מגיד מראשית אחרית, ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמה, שהרי הפנים קדמו, שהרי פתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחף לא למד המקרא סדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, הנינו דכתיב (לכל ז ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים: ז תהו ובהו. תהו לשון תמה ושמון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה: תהו. איטורדישוין זלטי"ז [מבוכה]: בהו. לשון רקות וצדו: על פני תהום.

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב 3) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום פח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תכליס ק"א ו), שאם יאמרו אמות העולם לישראל לסטים אתם, שכבש תם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של-הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו זכרונם לברכה בשביל התורה שנקראת (משלי ס כג) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ז ג) ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כף פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כף, היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגוי, שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתבה של-אחריו, כמו (שם כו 6) בראשית ממלכות והויקים. (זכרטי י) ראשית ממלכתו, (דברים יח ז) ראשית דגנה, אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגוי, כמו בראשית

תפסיד רס"ג

ג) שא אללה אן יכון נור. פכאן נור: ד) פלמא עלם אללה. אן אלנור גייד. פצל בין אלנור ואלצל'אם: ה) וסמי' אללה אוקאת אלנור נהאר. ואוקאת אלצל'אם לילא. ולמא מיצ'א מן אלליל ואלנהאר יום ואחד: ו) שא אללה. אן יכון גלד פי וסט אלמא. ויכון פאצל. בין אלמאיי:

עַל-פְּנֵי הַמַּיִם: וְאָרְעָא. הָתָּה צְדִיא וְרִיקְנִיא. וְחֲשׂוּבָא עַל אִפִּי תְהוּמָא. וְרוּחָא מִן קֳדָם יי. מְנַשְׁבָּא עַל אִפִּי מִיָּא: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי-אֹר
וַיְהִי-אֹר: וְאָמַר יי יְהִי נְהוּרָא. וְהוּה נְהוּרָא: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-

הָאֹר כִּי-טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַחֲזָא יי. ית נְהוּרָא אֲרִי טָב. וְאִפְרִישׁ יי. בֵּין נְהוּרָא וּבֵין חֲשׂוּבָא: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים | לָאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קֶרָא לַיְלָה וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וַיִּקְרָא יי לְנְהוּרָא יְמָמָא. וּלְחֲשׂוּבָא קֶרָא לַיְלָא. וְהוּה רִמֵּשׁ וְהוּה צֶפֶר יוֹם חָד: פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

כט"י

לכתוב יום ראשון, כמו שכתב בשאר הימים שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג ט): וַיְהִי רְקִיעַ. יחזק הרקיע. שאף על פי שנבראו שמים ביום ראשון, עדיין לחים היו וקראו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא באמרו יהי רקיע, וזהו שכתוב (ויז כו יב) עמודי שמים ירוכפו כל יום ראשון. ובשני יתמהו מגערתו, כאדם שמשותמם ועומד מגערת המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש

על פני המים שעל הארץ: ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן אקוביטי"ר זלע"ז [לכסות]: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשף שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: כ יום אחד. לפי סדר [לשון] הפרשה היה לו

זלק הדקדוק: ויקרא אלהים | לאור. פסיק בין אלהים לאור בכל התיגאן:

תפסיד רס"ג

(ז) פָּצַנֵּעַ אֱלֹהָ אֱלֹהָ אֱלֹהָ. ופָּצַל בֵּין אֱלֹמָא אֱלֹדִי מִן דִּוְנָה. וְאֱלֹמָא אֱלֹדִי מִן פִּוְקָה. פִּכָּאן כְּדִיאָד: (ח) וְסַמִּי אֱלֹהָ אֱלֹהָ אֱלֹהָ. וְלִמָּא מְצִי מִן אֱלֹלִיל וְאֱלֹנָהֶאֱר יוֹם תִּיאֲנִי: (ט) שֵׁא אֱלֹהָ. אֵן יִגְתַּמַּע אֱלֹמָא. מִן תַּחַת אֱלֹסְמָא אֱלִי מוֹצִיעַ וְאֶחָד. וְיִצְהָר אֱלִיבָאֶס. פִּכָּאן כְּדִיאָד: (י) פִּסְמִי אֱלֹהָ אֱלִיבָאֶס אֲרִצִּיא.

וְאָמַר יי. יְהִי רְקִיעָא בְּמִצְיַעוֹת מִיָּא. וְיִהִי מִפְרִישׁ. בֵּין מִיָּא לְמִיָּא: **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיְבַדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהִי־כֵן:** וְעָבַד יי יֵת רְקִיעָא. וְאִפְרִישׁ. בֵּין מִיָּא דְמַלְרַע לַרְקִיעָא. וּבֵין מִיָּא. דְּמִיעַל לַרְקִיעָא. וְהָוָה כֵּן: **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:** וַיִּקְרָא יי. לַרְקִיעָא שְׁמַיָּא. וְהָוָה רָמַשׁ וְהָוָה צִפְרַיִם יוֹם תַּנְיָן: **פַּ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן:** וְאָמַר יי. יֵת פִּנְשׁוֹן מִיָּא. מִתַּחַת שְׁמַיָּא לְאַתֵּר חַד. וְתַתְּחִי יַבְשַׁתָּא. וְהָוָה כֵּן: **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה**

רס"ד

וּבְטוּבוֹ, וּבְשְׁלִישֵׁי שְׁנַגְמָרָה מְלֹאכֶת הַמַּיִם וְהַתְּחִיל מְלֹאכָה אַחֲרַת וּגְמָרָה, כִּפְלַבּוּ כִּי טוֹב שְׁנֵי פְעָמִים, אֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת הַשְּׁנַיִם וְאֶחָד לְגַמֵּר מְלֹאכֶת הַיּוֹם: **וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם.** שֵׁא מַיִם, שֵׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם, שְׁעָרְבָן זֶה בְּזֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שְׁמַיִם: **ט יִקְוּ הַמַּיִם.** [שְׁהִיָּן] שְׁטוּחִין עַל פְּנֵי כָּל הָאֶרֶץ וְהַקּוֹם בְּאוּקְיָנוֹס, הוּא הַיָּם הַגָּדוֹל שֶׁבְּכָל הַיָּמִים: **י קְרָא יַמִּים.** וְהֵלֵא יָם אֶחָד הוּא, אֵלֵא אֵינּוּ דוּמָה טַעַם דְּגַ הָעוֹלָה [מִן הַיָּם]

בֵּין מַיִם הָעֲלִיוֹנִים לַרְקִיעַ כְּמוֹ בֵּין הַרְקִיעַ לְמַיִם שְׁעַל הָאֶרֶץ, הָא לְמִדַּת שְׁהָם תְּלוּיִם בְּמִאֲמָרוֹ שֶׁל־מְלָךְ: **וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הַרְקִיעַ.** תִּקְנוֹ עַל עֲמֻדוֹ וְהִיא עֲשִׂיתוֹ, כְּמוֹ (דְּצִיִּס כ"א י"ג) וְעָשְׂתָה אֶת צְפָרְנִיָּה: מֵעַל לַרְקִיעַ. עַל הַרְקִיעַ לֹא נֶאֱמַר אֵלֵא מֵעַל לַרְקִיעַ. לְפִי שְׁהָן תְּלוּיִים בְּאִוִיר. וּמִפְּנֵי מַה לֹא נֶאֱמַר כִּי טוֹב בְּיוֹם שְׁנַיִם לְפִי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלֹאכֶת הַמַּיִם עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהָרִי הַתְּחִיל בְּהַ שְׁנַיִם, וְדָבָר שֶׁלֹּא נִגְמַר אֵינּוּ בְּמִלּוּאוֹ

זֶלֶק הַרְקִיעִי: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבְשָׁה. בְּרֹב הַתִּיגָאן לֹא יֵשׁ כֹּאן פְּסִיק:

תפסיד רס"ג

ומלאם אלמא בחארא. למא
 עלם אללה אן דיאלד גליד: יא
 שא אללה. אן תפלא אלארץ
 פלאא. ועשבא דיו חב. ושגרא
 דיו תמר. מכרג תמר
 לאצנאפה. מא גרסה מנה עלי
 אלארץ. פפאן כדאד:
 יב) פאכרגת אלארץ פלאא.
 עשבא דיו חב לאצנאפה.

הַיָּמִים קָרָא יָמִים וַיֵּרָא
אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: וקרא יי
 לִיבְשֹׁתָא אַרְעָא. ולבית בנישת מִיָּא קָרָא
יַמִּי: וַחֲזָא יי אַרִי טָב: ויאמר
אֱלֹהִים תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא
עֵשֶׂב מִזְרִיעַ זֶרַע עֵץ
פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינֹו אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בּוֹ עַל-הָאָרֶץ

וַיְהִי-כֵן: ואמר יי. תדאית ארעא דתאה. עספא דבר זרעיה
 מזדרע. אילן פירין. עביד פירין לזניה. דבר זרעיה ביה על ארעא.
וַהֲוָה כֵּן: יב ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע
למינהו ועץ עשה-פרי אשר זרעו-בו למינהו
וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב: ואפיקת ארעא. דתאה. עספא דבר
 זרעיה מזדרע לזניה. ואילן עביד פירין. דבר זרעיה ביה לזניה. וחזא

רס"ד

מִזְרִיעַ זֶרַע. שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו
 במקום אחר: **עץ פרי.** שיהא טעם העץ
 בטעם הפרי, והיא לא עשיתה כן, אלא
 (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עשה פרי, ולא
 העץ פרי, לפיכך בשנתקלל אדם על עונו
 נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה:
אֲשֶׁר זֶרְעוֹ בּוֹ. הן גרעני כל פרי שמהן
 האילן צומח בשנוטעין אותן: **יב ותוצא**
הָאָרֶץ וגי. אף על פי שלא נאמר למינהו
 בדשאין בציוויהו, שמעו שנוצטוו האילנות
 על כך, ונשאו קל וחמר בעצמן, כמפורש

בעכו לטעם דג העולה [מן הים] באספמיא:
 יא **תִּדְשָׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב.** לא דשא
 לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה
 לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני
 דשאים מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב
 פלוגי, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוגי,
 שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא
 מתמלאת בדשאים: **תִּדְשָׂא הָאָרֶץ.** תתמלא
 ותתכסה לבוש עשבים. בלשון לעו נקרא
 דשא אינדייזין [מכלול העשבים] בלן
 בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב:

זולק הדקדוק: יא **תִּדְשָׂא.** התי"ו בגעיא והדל"ת בשוא נח (מהר"י בשירי ז"ל): יב **ותוצא הארץ**
דשא. תיבת ותוצא באזלא, הארץ באתי, דשא תלשא ימנית, ברוב התיגאן:

תפסיר רס"ג

יִי אֲרִי טָב: יִי וְיִהְיֶה עֶרֶב וְיִהְיֶה
בְּקָר יוֹם שְׁלִישִׁי: וְהָיָה רִמְשׁ
וְהָיָה צֶפֶר יוֹם תְּלִיתִי: פ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי מְאוֹרֹת בְּרָקִיעַ
הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם
וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת

ושגרא מכ'רג ת'מר. מא ג'רסה
מנה לאצנאפה. למא עלם אללה
אן דיאלד ג'ייד: יג) ולמא מצ'י מן
אלליל ואלנהאר יום תאלת:
(יד) שא אללה. אן תכון אנואר פי
גלד אלסמא. תפרו. בין אלנהאר
ואלליל. פיכונאן. איאתא
ואוקאתא. ואימא וסנינא:
טו) ותכון אלנואר פי גלד
אלסמא. לתצ'י עלי אלארץ.

וּלְמוֹעֲדִים וְלַיְמִים וְשָׁנִים: וַאֲמַר יי. יִהְיוּ נְהוֹרֵין בְּרָקִיעָא
דְּשָׁמַיָא. לְאַפְרָשָׁא. בֵּין יַמָּא וּבֵין לַיְלִיא. וְיִהְיוּ לְאֹתֵין וּלְזַמְנֵין. וּלְמַמְנֵי
בְּהוֹן יוֹמִין וְשָׁנִין: טו וְהָיוּ לְמְאוֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם
לְהָאִיר עַל-הָאָרֶץ וְיִהְיֶה-כֵן: וְיִהְיוּ לְנְהוֹרֵין בְּרָקִיעָא
דְּשָׁמַיָא. לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא. וְהָיָה כֵן: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים
אֶת-שְׁנֵי הַמְּאוֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת-הַמְּאוֹר הַגָּדֹל

רס"ד

שנאמר (ימיס י 3) מאותות השמים אל
תנתה בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין
אתם צריכין לדאג מן הפרענות: ולמועדים.
על שם העתיד, שעתידים ישראל
להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד
הלבנה: ולַיְמִים. שמוש החמה חצי יום
ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם: ושָׁנִים.
לסוף שלש מאות ששים וחמשה ימים
יגמרו מהלכם בשנים עשר מזלות
המשרתים אותם והיא שנה. (וחזורים
ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן
הראשון): טו והיו למאורות. עוד זאת
ישמשו שיאירו לעולם: טז המאורות הגדלים
וגוי. שוים נבראו ונתמעטה הלבנה על
שקטרה ואמרה אי אפשר לשני מלכים

באגדה בשחישת חלין (חולין 5): ידִּיהִי מְאוֹרֹת
וגוי. מיום ראשון נבראו וברביעי צוה
עליהם להתלות ברקיע, וכן כל תולדות
שמים וארץ נבראו מיום ראשון, וכל אחד
ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שפתיב
(פסוק 6) את השמים, לרבות תולדותיהם,
ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יְהִי מְאוֹרֹת.
חסר וי'ו בתיב. על שהוא יום מארה ליפול
אסכרה בתינוקות, הוא ששנינו ברביעי היו
מתענים על אסכרה שלא תפל בתינוקות:
לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה.
משנגנו האור הראשון, אבל בשבעת ימי
בראשית שמשו האור והחשך הראשונים
יחד בין ביום ובין בלילה: וְהָיוּ לְאֹתוֹת.
כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם.

תפסיר רס"ג

טאיר דין גנאח לאצנאפה. למא עלם אללה אן דיאלך גייד: (כב) ובארך אללה פיהם. וקאל חאכמא. את'מרו ואכת'רו. ועמו אלמא אלדי פי אלבהאר. ואלטאיר זכת'ר פי אלארץ: (כג) ולמא מצי' מן אלליל ואלנהאר יום כ'אמס: (כד) שא אללה אן תכ'רג אלארץ. נפוס ח'יה לאצנאפהא. בהאימא ודביבא. ווחש אלארץ לאצנאפהא. פכאן כד'אד:

הַגְּדִלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
 הַחַיָּה | הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר
 שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת
 כָּל עֹוף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא
 אֱלֹהִים בֵּי־טוֹב: וּבְרָא יי. יֵת
 תְּנִינִיָּא רַבְרַבִּיָּא. וְיֵת כָּל נֶפֶשׂא חַיָּתָא
 דְרַחֲשָׂא. דְאֶרְחִישׁוּ מִיָּא לְזִנְיָהוּן. וְיֵת כָּל
 עוֹפָא דְפֶרַח לְזִנְיָהוּ. וְחִזָּא יי אַרְי טַב:
 כב וַיְבָרֶךְ אֶתְּכֶם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ
 וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ:
 וּבִרְיֹךְ יִתְהוֹן. יי לְמִימְרָא. פּוּשׁוּ וּסְגוּ. וּמְלוּ יֵת מִיָּא בַּיַּמְמִיָּא. וְעוֹפָא יִסְגִי
 בְּאֶרְעָא: כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי: וַהֲוָה
 רְמֵשׂ וַהֲוָה צֶפֶר יוֹם חַמִּישִׁי: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא
 הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וּרְמֵשׂ
 וְחַיֵּיתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַאֲמַר יי. תִּפְּיֵק אֶרְעָא.
 נֶפֶשׂא חַיָּתָא לְזִנְיָהּ. בְּעִיר וּרְחִישׁ. וְחַיֵּית אֶרְעָא לְזִנְיָהּ. וַהֲוָה כֵּן:

רס"ד

פירוות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היתה אחד מוליד אחד ולא יותר, וכא ורבו שאחד מוליד הרבה: כד תוציא הארץ. הוא שפרשתי (פסוק יז) שהכל נברא מיום ראשון ולא הצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ, נראים כאלו נגדרים, שאין הלוכך נבר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קומוצ'י'ש זלע"ז [רוחשים]

אגדה הוא לזיתן וכן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקום העולם בפניהם: נפש החיה. שיש בה חיות: כב ויברך אתם. לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ואוכלין אותם הצרכו לברכה. ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתידי לקללה, לכן לא ברכו, שלא יקא הוא בכלל: פרו. לשון פרי, כלומר עשו

תפסיר רס"ג

כה) וַצַּנֵּעַ אֱלֹהִים וְחַשׁ אֶל־אֲרֶץ
 לְאַצְנָאפָה וְאַלְבֵּה־אִים לְאַצְנָאפָה.
 וְסֹאִיר דְּבִיב אֶל־אֲרֶץ לְאַצְנָאפָה.
 לְמֵא עֲלָם אֱלֹהִים אֵן דִּיאַלְךְ גִּיִּיד:
 כו) קֹאֵל אֱלֹהִים. נַצְנַע [י"ג: אַצְנַע,
 י"ג: נְכִילָק] אַנְסָאנָא. בְּצוּרְתִנָּא
 כְּשִׁבְהִנָּא מְסֻלְטָא. יִסְתַּוּלוּן עֲלֵי
 סַמְךְ אֶלְבַּחַר וְסֹאִיר אֶלְסָמָא.
 וְאַלְבֵּה־אִים וְגִמִּיעַ אֶל־אֲרֶץ. וְסֹאִיר
 אֶלְדְּבִיב אֶלְדָּאֵב עֲלֵי אֶל־אֲרֶץ:
 כז) כְּכִילָק אֱלֹהִים אָדָם בְּצוּרְתִנָּה
 מְסֻלְטָא כִילָקָה. דִּכְפֵר וְאַנְתִּי

כֹּה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּת
 הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־
 הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֶת־כָּל־
 רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
 וַיִּבְרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַעֲבַד
 יי יֵת חַיֵּת אֲרַעָא לְזִנְהָ. וְיֵת בְּעִירָא
 לְזִנְהָ. וְיֵת. כָּל רַחֲשָׂא דְאַרְעָא לְזִנְהָיִּי.

וְחִזָּא יי אַרִי טָב: כִּי וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם
 בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וַיְרִדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם וּבְעוֹף
 הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ
 הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַאֲמַר יי. נַעֲבִיד אֲנָשָׂא. בְּצַלְמֵנָא
 כְּדְמוּתֵנָא. וַיִּשְׁלֹטוּן בְּנוֹנֵי יַמָּא וּבְעוֹפֵי דְשָׁמַיָּא. וּבְבְעִירָא וּבְכָל
 אֲרַעָא. וּבְכָל רַחֲשָׂא דְרַחֲשֵׁי עַל אֲרַעָא: כִּי וַיִּבְרָא אֱלֹהִים |

— כש"י —

אין בתחנותנים כדמותי, הרי יש קנאה
 במעשה בראשית: נַעֲשֶׂה אָדָם. אף על פי
 שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים
 לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ
 ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות
 מן הקטן. ואם כתב אַעֲשֶׂה אָדָם לא למדנו
 שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו,
 ותשובת המינים כתב בצדו וַיִּבְרָא אֱלֹהִים
 אֶת הָאָדָם, ולא כתב וַיִּבְרָא: בְּצַלְמֵנוּ.
 בדפוס שלנו: כְּדְמוּתֵנוּ. להבין ולהשכיל:
 וַיְרִדוּ בְדִגְתַּת הַיָּם. יש בלשון הזה לשון רדוי
 ולשון ריידה, זכה רודה בחיות ובבהמות, לא
 זכה נַעֲשֶׂה ירוד לפניהם והנהיה מושלת בו:

כֹּה וַיַּעַשׂ. תקנם בצביונם ובקומתן: כִּי נַעֲשֶׂה
 אָדָם. ענותנותו של־הקדוש ברוף הוא
 למדנו מכאן, לפי שהאדם כדמות המלאכים
 ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן
 את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן
 מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכיס א' כז יט)
 ראיתי את ה' ישב על כסאו וכל צבא
 השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו, וכי יש
 ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות
 ואלו משמאילין לחובה. וכן (ויאל ד יז)
 בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין
 שאלתא, אף פאן בפמליא שלו נמלך ונטל
 רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם

תפסיר רס"ג

כִּלְקַחְמָא: (כח) וּבְאֶרֶץ אֱלֹהִים
פִּיהֶמָא. וְקָאֵל לְהֶמָא. אֶתְמִירו
וְאֶכְתִּירו. וְעִמּוּ אֶלְאֶרֶץ
וְאֶמְלִכּוּהָ. וְאֶסְתּוּלוּ. עֲלָא סְמִךְ
אֶלְבָּחַר וְטֵאִיר אֶלְסִמָּא. וְסֵאִיר
אֶלְחִינָאן אֶלְדָּאֵב עֲלֵי אֶלְאֶרֶץ:
(כט) וְקָאֵל אֱלֹהִים. הוּדִיא קֹד
אֶעֱטִיתְכֶם. כָּל עֵשֶׂב דְּרִי חֵב. אֶלְדִּי
עֲלֵי וְגַדָּה גְמִיעַ אֶלְאֶרֶץ.
וְכָל שְׂגֵר פִּיהַ תְּמִיר דְּרִי חֵב. יִכּוֹן

אֶת הָאָדָם בְּעֲלָמוֹ בְּעֲלָם
אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ זָכָר
וְנִקְבָּה בְּרָא אֹתָם: וּבְרָא יְיָ יֵת
אָדָם בְּעֲלָמִיָּה. בְּעֲלָם אֱלֹהִים בְּרָא יְתִיָּה.
דְּבַר וְנִקְבָּא בְּרָא יִתְהוֹן: כֹּחַ וְיִבְרַךְ
אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם
אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ
וּרְדוּ בְּדֹגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּה
הָרֶמֶשׂת עַל־הָאָרֶץ: וּבְרִיךְ יִתְהוֹן יְיָ. וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְיָ. פּוֹשִׁי
וּסְגוּ. וּמְלוּ יֵת אֶרְעָא וּתְקוּפוּ עֲלֶיהָ. וּשְׁלוּטוּ. בְּנוּנֵי יִמָּא וּבְעוּפָא
דְּשַׁמְיָא. וּבְכָל חַיַּתָּא דְּרַחֲשָׂא עַל אֶרְעָא: כֹּחַ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב | זֶרַע זֶרַע

רס"ד

כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּעֲלָמוֹ.
בְּדְפוּס הַעֲשׂוּי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמֵאֵמֶר וְהוּא
נִבְרָא בְּיָדִים, שְׁנַאֲמֶר (תְּכֵלִיס קִלְט ס) וְתִשֵּׁת
עֲלֵי כְּפֻכָה, נַעֲשֶׂה בְּחוּתָם כְּמִטְבַּע הַעֲשׂוּיָה
עַל יְדֵי רוּשָׁם שְׁקוּרִין קוּי"ן זַלְע"ז [מְטַבַּע] וְכֵן
הוּא אוֹמֵר (לְיוֹז לִי יז) תַּתְּהַפֵּךְ כְּחֵמֶר חוּתָם:
בְּעֲלָם אֱלֹהִים בְּרָא אֹתוֹ. פֶּרֶשׁ לָךְ שְׁאוֹתוֹ
צֶלֶם הַמִּתְקֵן לוֹ צֶלֶם דְּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא: זָכָר
וְנִקְבָּה בְּרָא אֹתָם. וְלַחֲלֹן הוּא אוֹמֵר
(כִּרְשִׁית ז כה) וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו', מְדַרְשׁ
אֲגֻדָּה שְׁבָרָאוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִין בְּבְרִיאָה רֵאשׁוּנָה

זוֹלָק הַדְּקֻדִיק: כז בְּעֲלָם אֱלֹהִים. תְּרַגְמוּ בְּעֲלָם אֱלֹהִים לֹא כַּמ"ש בַּכ"ד גְּדוּל, בְּצִלְמָא
דִּי"י. וְגַם בְּכָל הַדְּפוּסִים תְּרַגְמוּ בְּעֲלָם אֱלֹהִים וְעִיקַר לְסוּד נַכְמָס: כח וּבְכָל־חַיַּה. הַטְּפָחָא
בְּתִיבַת הַרְמִשֵּׁת בְּכָל הַתִּיגָאן:

תפסיר רס"ג

לכם מאכלא: ל) ולגמיע וחש
אלארץ. וטאיר אלסמא. וסאיר
מא ידב עלי אלארץ. אלדי פיה
נפס חיה. לאן גמיע עשב
אלכציר מאכלאן. פכאן פדיאד:
לא) למא עלם אללה אן גמיע מא
צנעה גייד גדא. ולמא מצ"י מן
אלליל ואלנהאר יום סאדס:
ב א) כמלת. אלסמאואת
וואלארץ. וגמיע גיושקן:
ב) ואכמל אללה פי אליום
אלסאבע. כלקה אלדי צנע.

אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ
וְאֶת-כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר-בּוֹ
פְּרֵי-עֵץ זָרַע זָרַע לָכֶם
יְהִי לְאֹכְלָהּ: וְאָמַר יי. הָא
יְהִי לְכוֹן. ית כל עסבא דבר זרעיה
מזדרע. דעל אפי כל ארעא. וית כל
אילנא. דביה פירי אילנא דבר זרעיה
מזדרע. לכוֹן יהי למיכל: וְלִכְל-

חֵית הָאָרֶץ וְלִכְל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכְל | רוֹמֵשׁ
עַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת-כָּל-יֶרֶק
עֹשֶׂב לְאֹכְלָהּ וַיְהִי-כֵן: וְלִכְל אֲרָעָא. וְלִכְל עוֹפֵא
דְּשָׁמַיָא. וְלִכְל דְּרַחִישׁ עַל אֲרָעָא. דְּבִיָּה נֶפֶשׂא חַיָּתָא. ית כל ירוק
עסבא למיכל. ויהוה כן: וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר
עֹשֶׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר
יוֹם הַשְּׁשִׁי: וַחֲזָא יי ית כל דעבד. והא תקין לחדא. ויהוה רמש
ויהוה צפר יום שתיתי: פ ב ויכלו השמים והארץ
וְכָל-עֲבָאִם: וַאֲשַׁתְּכֻלּוּ. שְׁמַיָא וְאֲרָעָא וְכָל חַיֵּיהוֹן:
ב ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר

רס"ג

התיר להם בשר, שנאמר (לכנ ט ג) כל רמש אשר הוא חי וגוי כירק עשב שהתרתיו לאדם הראשון, נתתי לכם את כל: לא יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה:

שמך המור (כ) אשר-בו. המנהג להפסיק קצת אחרי התיבה בו.

תפסיר רס"ג

ועטל פיה אן זכלק שייא. מן מתל כלקה אלדי צנעה: ג) ובארך אללה פי אליום אלסאבע. וקדסה. אדי עטל פיה אן זכלק שייא. מן מתל כלקה אלדי צנעה: ד) הדיא שרח נואשי אלסמא. ואלארץ אדי כלקו. פי וקת צנע אללה אלארץ ואלסמא: ה) וגמיע שגר אלצחרא. קבל אן

עֲשֶׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִכָּל מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיִּשְׁעִי יי בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה. עֲבִידְתִּיה
דְּעֵבֵד. וְנַח בַּיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה. מִכָּל
עֲבִידְתִּיה דְּעֵבֵד: ג וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים
אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ
אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל-מְלֶאכֶתוֹ אֲשֶׁר-בְּרָא
אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: וּבְרִיךְ יי ית יוֹמָא שְׁבִיעָאָה. וְקַדִּישׁ יִתִּיה.

ארי ביה נח מפל עבדתיה. דברא יי למעבד: פ
אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם
בַּיּוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם: אֵלֶּיךָ
תּוֹלְדַת שְׁמַיָא. וְאֶרְעָא כַּד אֶתְבְּרִיאוּ. בַּיּוֹמָא. דְּעֵבֵד. יי אֱלֹהִים אֶרְעָא
וּשְׁמַיָא: ד וְכֹל | שִׁיחַ הַשָּׁדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ

רס"י

שמפורש בבראשית רבה (יא ט): דאלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. למדך שכלם נבראו ביום ראשון. דבר אחר בהבראם, בה' בראם שנאמר (ישעי כו ז) ביה ה' צור עולמים בשתי אותיות הללו של-שם יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"א (רמו כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשבים בתשובה. ועולם הבא נברא ביו"ד לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות). רמו שירדו הרשעים למטה לראות שחת כה"א זאת שסתומה מכל צדדים ופתוחה

ב ז וכל אלהים ביום השביעי. רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש. הקדוש ברוך הוא שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו פחוט השערה ונראה כאלו בלח ביום. דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, בלחה ונגמרה המלאכה: ג ויברך ויקדש. ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד להם עמר לגלגלת ובששי להם משנה, וקדשו במן שלא ירד בו מן כלל והמקרא כתוב על שם העתיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי כמו

תפסיר רס"ג

יפון פי אלארץ. וגמיע עשבהא
קבל אן ינבת. אד' לם ימטר אללה
עליהא. ולא אנסאן פאן יפלחהא:
(ו) ולא בכיאר פאן יצעד מנהא.
פיסקי גמיע וגהא: (ז) פכ'לק
אללה אדם. תראבא מן
אלארץ. ונפד' פי אנפה נסמה
אלחיהו. פצאר אדם נפסא

וְכָל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם
יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה
אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ וְאָדָם
אֵין לְעֶבֶד אֶת-הָאֲדָמָה:
וְכָל אֵילָנֵי חֻקְלָא. עַד לָא הוּוּ בְּאַרְעָא.
וְכָל עֵסֶבָא דְחֻקְלָא עַד לָא צִמַח. אַרְי

לֹא אַחִית. יי אלהים מטרא על ארעא. ואנש לית. למפלח ית
אדמתא: ו ואד יעלה מן-הארץ והשקה את-כל-

פני האדמה: ועננא הוה סליק מן ארעא. ומשקי ית כל אפי
אדמתא: ו וייצר יהוה אלהים את-האדם עפר

— רס"י —

של-אדם. העלה את התהום והשקה העננים
לשרות העפר ונברא אדם. כגבל זה שנותן
מים ואחר כך לש את העיסה, אף פאן
והשקה ואחר כך וייצר: ו וייצר. שתי
יצירות, יצירה לעולם הוה ויצירה לתחית
המתים, אבל בבהמה שאינה עומדת לדין
לא נכתב ביצירה שני יודיין: עפר מן
האדמה. צבר עפרו מפל האדמה מארבע
רוחות, שפל מקום שימות שם תהא קולטתו
לקבורה. דבר אחר נטל עפרו ממקום
שנאמר בו (שמות כ ט) מזבח אדמה תעשה
לי, אמר הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד:
ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן
העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן
העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים
וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי
תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא
מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים

למטה לרדת דרך שם: כ טרם יהיה בארץ.
כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו
לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים באשר
יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר (שמות ט ט)
כי טרם תיראון, עדין לא תיראון, ואף זה
תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה
בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם:
וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח. עַד יִיֵן לֹא
צִמַח. וּבְשִׁלְיֵי שְׁפָתוֹב וְתוֹצֵא הָאָרֶץ, עַל
פֶּתַח הַקְּרָקַע עָמְדוּ עַד יוֹם שְׁשִׁי: כִּי לֹא
הִמְטִיר. וּמָה טַעַם לֹא הִמְטִיר, לְפִי שְׁאָדָם
אֵין לְעֶבֶד אֶת הָאֲדָמָה וְאֵין מְפִיר בְּטוֹבָתָם
שֶׁל-גְּשָׁמִים, וּכְשָׁבָא אָדָם וְיָדַע שְׁהֵם צָרָךְ
לְעוֹלָם הַתְּפִלָּל עֲלֵיהֶם וְיָרְדוּ, וְצִמְחוּ
הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים. ה' הוּא
שְׁמוֹ, אֱלֹהִים שְׁהוּא שׁוֹפֵט וְשֹׁלֵט עַל כָּל, וְכֵן
פְּרוֹשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לְפִי פְּשוּטוֹ, ה' שְׁהוּא
אֱלֹהִים: וְוָאֵד יַעֲלֶה. לְעַנְן בְּרִיאָתוֹ

זולק הדקדוק: ו וייצר. מלעיל (מהר"ם):

תפסיר רס"ג

נאטקה: ח) וג'רס אללה. גנאנא פי עדן שרקניא. וצ'יר ת'ם. אדם אלדי כ'לקה: ט) ואנפת אללה פי אלארץ. כל שגרה. חסן מנצ'רהא וטייב מאפלהא. ושגרה' אלח'יאה פי וסט אלגנאן. ושגרה' מערפה

מִן־הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאָפִיו

נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם

לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וּבְרָא יי אֱלֹהִים יֵת אָדָם.

עֲפָרָא מִן אַרְעָא. וּנְפַח בְּאִפּוֹהִי נִשְׁמַתָּא

דְּחַיִּי: וַהֲוֹת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

ח וַיִּטֵּעַ יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן־בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשְׂם

שֵׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: וַנִּצַּב. יי אֱלֹהִים. גִּנְתָּא בְּעֵדֶן

מִלְקַדְמִין. וְאֲשֶׁרֵי תַמְנֵן: יֵת אָדָם דְּבָרָא: ט וַיַּצְמַח יְהוָה

אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמַד לְמִרְאָה

וְטוֹב לְמֵאֵכֶל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ

הַדַּעַת טוֹב וְרַע: וַאֲצַמַח. יי אֱלֹהִים מִן אַרְעָא. כָּל אֵילָן.

• כט"י •

מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן כולל שלאחריו מעשה הוא פרטו שלראשון. ויברא את האדם והו כולל, סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש וייצר ה' אלהים וגי, ויצמח לו גן עדן, ויניחיהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו שלראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב וייצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה (ז יט). כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, וללמד על

לתחתונים, הווקק הששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אף זו של-אדם חיה שבכלן, שנתוסף בו דעה ודבור: ח מקדם. במזרחו של-עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר כתב (לטיל 6 כז) ויברא אלהים את האדם וגי. ראיתי בפרייתא של-ר' אלעזר בנו של-ר' יוסי הגלילי משלושים ושתים

זולק הדקדוק: לנפש חיה. תרגם אונקלוס לרוח ממללא. כי עיקר עבודת האדם לשם יתברך, בדיבור עסק התורה כמ"ש ודברת בס. וכח הדיבור באדם מצד הנשמה. עוד נראה לי כי ידוע כי כח ביד החכמים לברוא אדם בספר יצירה, וכמ"ש רבא ברא גוברא (סנהדרין ס"ה ע"ב). אמנם לעולם אין בו כח הדיבור וכמו שפירש מהר"א מזרחי בפסוק בכל עצב יהיה מותר ודבר שפתים אך למחסור. יעו"ש. לזה תרגם לרוח ממללא. ולאפוקי בריאת האדם (ע"י ספר היצירה) שאין בו כח הדיבור ודו"ק:

תפסיר רס"ג

אלכיר ואלשר: (י) וכאן נהר זכ"ר
 מן עדן. לִיִּסְקוּ אֶלְגִּנָּאן. ומן ת'ם
 יתפרק. פִּיצִיר אַרְבַּעַה רוֹס:
 יא) אַסֶּם אַחַדְהֶמָּא אֶלְנִיל. והו
 אֶלְמַחִיט בְּגַמִּיעַ בְּלֹד זְוִילָה.
 אֶלְדִּי ת'ם אֶלְדִּיֶּב: יב) וד'הב
 ד'אלך אלבלד ג'יד. ת'ם אללו
 וְחַגְאֶרְהָ אֶלְבְּלוֹר: יג) וַאֲסֶם
 אֶלְנֶהֱר אֶלְתִּיאֲנִי גִיחֹן. הו
 אֶלְמַחִיט בְּגַמִּיעַ בְּלֹד אֶלְחַבְּשָׁה:
 יד) וַאֲסֶם אֶלְנֶהֱר אֶלְתִּיאֲלֹת

דְּמַרְגָּג לְמַחֲזִי וְטָב לְמִיכָל. וְאֵילָן חַיִּיא
 בְּמַצִּיעוֹת גִּנְתָּא. וְאֵילָן. דְּאֶכְלִי פִירוֹהִי
 חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ: ז' וְנֶהֱר יִצְא
 מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן
 וּמַשֶּׁם יִפְרֹד וְהִיָּה
 לְאַרְבַּעַה רְאשִׁים: וְנֶהֱרָא הָוָה
 נִפְיֵק מֵעֵדֶן. לְאַשְׁקָאָה יֵת גִּנְתָּא. וּמִתַּמָּן

מתפרש. והוי לארבעא רישי נהרין: ז'
 הוא הסבב את כל-ארץ החוילה אשר-שם
 הנהב: שום חד פישון. הוא דמקיף. ית כל ארע חוילה. דתמן
 דהבא: ז' ונהב הארץ הוא טוב שם הבדלח
 ואבן השהם: ודהבא. דארעא ההיא טב. תמן בדולחא ואבני
 בורלא: ז' ושם-נהר השני גיחון הוא הסובב
 את כל-ארץ כוש: ושום נהרא תננינא גיחון. הוא דמקיף. ית
 כל ארע כוש: ז' ושם הנהר השלישי חדקל הוא
 ההלך קדמת אשור ונהר הרביעי הוא פרת:

כס"י

שהיה הולך והומה והמנינו גדולה מאד,
 כמו (שמות כה כח) כי יגה שמנגח והולך
 והומה: יד חדקל. שממיו חדין וקליון: פרת.
 שממיו פרין ורבין ומברין את האדם. כוש
 ואשור. עדין לא היג וכתב המקרא על שם
 העתיד: קדמת אשור. למזרחא של-אשור:
 הוא פרת. החשוב על כלם. הנזכר על שם

העופות שנגראו מן הרקק: ט ויצמת. לענין
 הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. באמצע:
 יא פישון. הוא גילוס נהר מצרים ועל שם
 שממיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ
 נקרא פישון, כמו ופשו פרשיו. דבר אחר
 פישון שהוא מגדל פשתן שנקמר על מצרים
 (ישעי' יט ט) ובשו עובדי פשתים: יג גיחון.

תפסיר דס"ג

אלדגלה. והו אלסאיר פי שרקי אלמוצל. ואלפהר אלדאבע הו אלפראת: טו) ת'ם אכ'ד אללה אדם. פאנולה פי גנאן עדן. ליפלחהא וליחפצי'הא: טז) ואמרה אללה קאילא. מן גמיע שגר אלגנאן גאיו אן תאכל: יז) ומן שגרה' מערפה' אלכ'יר ואלשר לא תאכל. פאנד פי יום תאכל מנהא תסתחק אן תמות: יח) ת'ם קאל אללה. לא כ'יר. פי בקא אדם וחדה. אצנע לה עונא חדי'אה: יט) פחשר אללה מן אלארץ.

ושום נהרא תליתא דגלת. הוא דמהליך למדנחא דאתור. ונהרא רביעאה הוא פרת:

❁ שלושה בספרי תימן ❁

ויקח יהוה אלהים את-

האדם וינחהו בגן-עדן

לעבדה ולשמרה: ודבר. יי

אלהים ית אדם. ואשרייה בגנתא דעדן.

למפלחה ולמטרה: פד ויצו יהוה

אלהים על-האדם לאמר מכל עץ-הגן אכל

תאכל: ופקיד יי אלהים. על אדם למימר. מכל אילן גנתא מיכל

תיכול: ד וימען הדעת טוב ורע לא תאכל

ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות: ומאילן.

דאכלי פירוהי חכמין בין טב לביש. לא תיכול מניה. ארי. ביומא.

דתיכול מניה ממת תמות: דה ויאמר יהוה אלהים לא-

טוב היות האדם לבדו אעשה-לו עזר כנגדו:

ואמר יי אלהים. לא תקין. דיהי אדם בלחודוהי. אעביד ליה סמך

כקבליה: דט ויצר יהוה אלהים מן-האדמה

— כש"י —

לא זכה כנגדו להלחם: יט ויצר וגוי מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה (לעיל 6 כס) ויעש אלהים את חית הארץ וגוי אלא בא ופירש שהעופות מן הרקק נבראו לפי שאמר למעלה מן המים

ארץ ישראל: טו ויקח. לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס: יח לא טוב היות וגוי. שלא יאמרו שתי רשויות הן הקדוש ברוך הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה יחיד בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו. זכה עזר.

שמנו המור (ט) ויצר. הנעימה ביו"ד.

תפסיר רס"ג

גמיע וחש אלצחרא וטאיר אלסמא. ואתי בהא אלי אדם. ליוריה מא יסמיה פכל מא סמאה אדם. מן נפס חיהו הו אסמה אלי אלואן: (כ) פלמא סמא אדם אסמא. לגמיע אלבהאים וטאיר אלסמא. וחש אלצחרא. ולם יגד לנפסה עונא חדיאה: (כא) פאוקע אללה סבאתא. עלי אדם ללא יחס פנאם. פאסתל. אחדי מן

כָּל-חַיֵּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל-
עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל-
הָאָדָם לִרְאוֹת מֶה-יִקְרָא-
לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא-לוֹ
הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:
וּבְרָא יי אֱלֹהִים מִן ארְעָא. כָּל חַיֵּת בְּרָא

וַיֵּת כָּל עוֹפֵא דְשַׁמַּיָא. וְאֵיתִי לוֹת אָדָם. לְמַחְזִי מָא יִקְרִי לִיה. וְכֹל
דְּהוּה קְרִי לִיה אָדָם. נִפְשָׁא חַיָּתָא הוּא שְׁמִיָּה: **[שלישי]** כ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם
וְלִכָּל חַיֵּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֹא-מֵצָא עֹזֵר
בְּנִגְדּוֹ: וּקְרָא אָדָם שְׁמֵהּ. לְכָל בְּעִירָא וְלַעוֹפֵא דְשַׁמַּיָא. וְלִכָּל
חַיֵּת בְּרָא. וְלָאָדָם. לֹא אִשְׁבַּח סִמְךָ בְּקַבְלִיָּה: כֵּן וַיִּפֹּל יְהוָה
אֱלֹהִים | תִּרְדָּמָה עַל-הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת
מִצַּלְעוֹתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: וּרְמָא יי אֱלֹהִים
שִׁנְתָּא. עַל אָדָם וּדְמוּךְ. וּנְסִיב. חֲדָא מַעֲלָעוּהִי. וּמְלִי בְּשָׂרָא תַּחֲוֹתָה:

רס"ד

כ, כה וְלָאָדָם לֹא מֵצָא עֹזֵר וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תִּרְדָּמָה. בְּשֶׁהִבְיָאן הִבְיָאן לְפָנָיו כָּל מִין וּמִין זָכָר וּנְקֵבָה, אָמַר לְכֻלָּם יֵשׁ בְּן זוּג וְלִי אֵין בְּן זוּג, מִיָּד וַיִּפֹּל: מִצַּלְעוֹתָיו. מִסְטֵרִיו, כְּמוֹ (שְׁמוֹת כו כ) וְלַצֶּלַע הַמְּשֻׁכָּן, זְהוּ שְׂאֲמָרוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים נְבָרָאוּ: וַיִּסְגֵּר. מְקוֹם הַחֲתָךְ: וַיִּישָׁן וַיִּקַּח. שְׁלֵא יִרְאָה חֲתִיכַת הַבָּשָׂר שְׁמֻמּוֹ נְבָרָאת וְתַתְּבוּהָ עָלָיו:

נְבָרָאוּ וְכָאן אָמַר מִן הָאֲרִץ נְבָרָאוּ. וְעוֹד לְמִדָּךְ כָּאן שְׁבַשְׁעַת יְצִירְתָּן מִיָּד בּוּ בְיוֹם הִבְיָאם אֶל הָאָדָם לְקִרוֹת לָהֶם שֵׁם. וּבְדַבְרֵי אַנְדָּה יְצִירָה זֹו לְשׁוֹן רִידוּי וְכַבּוּשׁ, כְּמוֹ (דְנִיס כ יט) כִּי תַצּוֹר אֶל עִיר, שְׁכַבְשָׁן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל-אָדָם: וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נִפְשׁ חַיָּה וּגוֹי. סְרַסְהוּ וּפְרָשְׁהוּ כָּל נִפְשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם שֵׁם הוּא שְׁמוֹ לְעוֹלָם:

תפסיר רס"ג

אצ'לאעה. וס'ד מ'פאנהא ב'לחם: כב) פ'בנא מנהא אמ'ראה. ואת'י ב'הא אל'י אדם: כג) פ'קאל אדם. ה'ד'ה אלמ'דה. שאהדת עצימא מן עצימ'מי. ולחמא מן לחמ'י. פינבג'י אן תסמא אמ'ראה. לאנהא מן אמר אכ'ד'ית: כד) ל'ד'אל'ך ית'ר'ך אל'דג'ל אבאה ואמ'ה. וילאזם זוגתה. פיכונא ג'סמא ואחדא: כה) פ'כאנא ג'מיעא עריאנין. אדם

כב ויבן יהוה אלהים | את-ה'עלע אשר לקח מן-האדם לאשה ויבאה אל-האדם: ובנא יי אלהים ית עלעא. דנסיב מן אדם לאתתא. ואיתיה לות אדם: כג ויאמר האדם

זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה-זאת: ואמר אדם. ה'דא זמנא. ג'רמא מגרמי. ובסרא מבסרי. ל'דא יתקרי אתתא. ארי מבעלה נסיבא דא: כד על-כן יעזב איש את-אביו ואת-אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד: על כן ישבוק גבר. בית משכבי אבוהי ואמיה. וידבוק באתתיה. ויהון לבסרא חד: כה ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו: והו תרויהון ערטלאין.

כ"ט

כב ויבן. כ'בנין ר'חבה מ'למטה וקצרה מ'למעלה לקבל הולד, כ'אוצר ש'ל-חטים שהוא ר'חב מ'למטה וקצר מ'למעלה, ש'לא יכביד משאו על קירותיו: ויבן וגוי את ה'עלע וגוי לאשה. ל'היות אשה, כ'מו (סופטיס ח כז) ויעש אותו ג'דעון לאפוד, ל'היות אפוד: כג זאת הפעם. מ'למד ש'בא אדם על כ'ל בהמה ו'חיה ולא נתק'רה דעתו ב'הם עד

שבא על חוה: לזאת יקרא אשה כי מאיש וגוי. לשון נופל על לשון, מ'כאן ש'נברא העולם ב'לשון הקדש: כד על כן יעזב איש רוח הקדש אומרת כן, לאסור על כ'ני נח את העריות: ל'בשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד: כה ולא יתבששו. ש'לא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנתנה בו

זולק הדקדוק: כג לקחה-זאת. הלמ"ד במאריך והקו"ף רפה ובקמץ חטף (מהר"ם):

שימו המור (כ) ויבן. הנעימה בוי"ד.

תפסיד רס"ג

וְזוּגְתָהּ. וְלֹם יַחַתְשִׁמָּן דְּאֵלֶיךָ:
 ג א) וְאֵלֶיךָ עֵבָאן צַאד חֲכִימָא. מִן
 גְּמִיעַ חִיּוּאן אֵלֶיךָ חֲרָא. אֵלֶיךָ
 כִּלְקִינָא אֵלֶיךָ. פְּקָאֵל לֹאֲלֹאֲמֵרָאֵה.
 אֵיִקְינָא קֵאל אֵלֶיךָ. לֹא תֹאכְלוּן. מִן
 גְּמִיעַ שִׁגְרֵי אֵלֶיךָ: ב) פְּקָאֵלֵת לֵה.
 מִן תִּימְרֵי שִׁגְרֵי אֵלֶיךָ נֹאכְלוּ: ג)
 לִכְּן מִן תִּימְרֵי אֵלֶיךָ חֲרָא. אֵלֶיךָ פִּי
 וְסִט אֵלֶיךָ. קֵאל אֵלֶיךָ. לֹא
 תֹאכְלוּ מִנְהָא. וְלֹא תִדְנִו בְּהָא. כֹּלֵא
 תִּמְוִתוּן: ד) וְקֵאל לְהָא לֹא מוֹת

אָדָם וְאֶתְתִּיהָ. וְלֹא מִתְּפִלְמִין:
ג וְהִנְחֹשׁ הָיָה עָרוֹם
 מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר
 עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
 אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי־אָמַר
 אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל
 עֵץ הַגָּן: וְחוּיָא הָוָה חֲכִים. מִכָּל חַיַּת

בְּרָא. דְּעֵבֵד יִי אֱלֹהִים. וְאָמַר לְאֶתְתָא. בְּקוּשְׁטָא אַרִי אָמַר יִי. לֹא
 תִיכְלוּן. מִכָּל אֵילָן גִּנְתָא: ב) וְתֹאמַר הָאִשָּׁה אֶל־הִנְחֹשׁ
 מִפְּרֵי עֵץ־הַגָּן נֹאכְלוּ: וְאָמַרְתְּ אֶתְתָא לְחוּיָא. מִפְּרֵי אֵילָן
 גִּנְתָא נִיכּוּל: ג) וּמִפְּרֵי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הַגָּן אָמַר
 אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־
 תָּמּוּתוּן: וּמִפְּרֵי אֵילָנָא דְּבִמְצִיעוֹת גִּנְתָא. אָמַר יִי. לֹא תִיכְלוּן
 מִנֶּיהָ. וְלֹא תִקְרְבוּן בִּיהָ. דְּלִמָּא תִּמְוִתוּן: ד) וַיֹּאמֶר הִנְחֹשׁ
 אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמּוּתוּן: וְאָמַר חוּיָא לְאֶתְתָא.

— רס"ג —

מִפְּלִתוֹ, עָרוֹם מִכָּל, אָרוּר מִכָּל: אַף כִּי אָמַר
 וּגְוִי. שְׁמָא אָמַר לְכֶם לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וּגְוִי.
 וְאֵף עַל פִּי שְׁרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאָר
 פְּרוֹת, הִרְבָּה עֲלֶיהָ דְּבָרִים כְּדֵי שֶׁתִּשְׁבְּנוּ
 וְיָבֵא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ: ג) וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ.
 הוֹסִיפָה עַל הַצּוּרִי, לְפִיכָף בָּאָה לְיַדִּי גְרַעוּן,
 הוּא שְׁנַאֲמַר (מְשֵׁלִי ל ו) אֵל תוֹסֵף עַל דְּבָרָיו:
 ד) לֹא מוֹת תָּמּוּתוּן. דְּחִפָּה עַד שְׁנַגְעָה בּוֹ,
 אָמַר לָהּ כְּשֶׁם שְׁאִין מִיִּתָּה בְּנִיגְעָה כֶּף אִין

דְּעָה לְקִרוֹת שְׁמוֹת, לֹא נִתֵּן בּוֹ יִצְרַר הָרַע עַד
 אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ וְנִכְנַס בּוֹ יִצְרַר הָרַע וְיִדַע מַה
 בֵּין טוֹב לְרָע:

ג) וְהִנְחֹשׁ הָיָה עָרוֹם. מַה עֲנִין זֶה לְכָאן
 הָיָה לוֹ לְסִמּוּךְ (פְּסוּק כ"א) וַיַּעַשׂ לְאָדָם
 וְלֹאֲשֶׁתוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר וַיְלַבִּישֵׁם. אֵלֵא לְמַדְרָךְ
 מֵאִיזוֹ עֵלָה קִפְץ הִנְחֹשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם
 עָרוּמִים וְעוֹסְקִים בְּתִשְׁמִישׁ לְעֵין כֹּל וְנִתְאַוָּה
 לָהּ: עָרוֹם מִכָּל. לְפִי עֲרֻמְתוֹ וּגְדֻלְתוֹ הִיִּתָּה

תפסיר רס"ג

תמותון: ה) לאן אללה עאלם. אן פי יום תאכלון מנהא. תנפין עיונכם. ותכוננו כאלמלאיכה. עארפי אלכיר ואלשר ויאדה: ו) פלמא ראת אלמראדה. אן אלשגרה טיבה אלמאכל שהייה אלמנציר. מנאא לאלעקל. אכידת מן תמרדה ואכלת. ואעשת בעלהא איצא מעהא ואכל: ז) פאנפצית עיונהמא. פעלמא

לא ממת תמותון: ה) **כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכַלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהֵייתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב**

וְרָע: אַרְי גְּלִי קָדַם יי. אַרְי. בְּיוֹמָא דְּתִיכְלוֹן מְנִיָּה. וְיִתְפַתְחוּ עֵינֵיכֹן. וְתִהְיוּן

כְּרַבְרְבִין. חֲכָמִין בֵּין טָב לְבִישׁ: ו) וְתִרְא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב

הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאמֶה הוּא לְעֵינַיִם וְנַחֲמַד

הָעֵץ לְהִשְׁכִּיל וְתִקַּח מִפְּרִיו וְתֹאכַל וְתִתֵּן גַּם-

לְאִשָּׁה עִמָּה וַיֹּאכַל: וְחָזַת אֶתְתָּא. אַרְי טָב אֵילָנָא

לְמִיכַל וְאַרְי אָסוּ הוּא לְעֵינַין. וּמְרַגַּג אֵילָנָא לְאַסְתְּפֵלָא בִּיָּה.

וְנִסִּיבַת מֵאִפִּיָּה וְאָכְלַת. וַיְהִיבַת אַף לְבַעֲלָהּ. עִמָּה וַאֲכַל:

וְתִפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם

וַיִּתְּפוּרוּ עָלֶיהָ תֹאמֶה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגָרֹת: וְאֶתְפַתְחָא

עֵינֵי תְרוּיָהוּן. וַיֵּדְעוּ. אַרְי עֲרֻטְלָאִין אַנּוּן. וְחֲטִיטּוּ לְהוּן טְרַפִּי תֵינִין.

— רס"י —

ויחיה הוא, וישא אשה אחרת: ג) לרבות את בני אפנותו, מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים. יוצרי עולמות: ותרא האשה. ראתה דבריו של-נחש והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאמה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד לה השכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ויתן גם לאישה עמה. שלא תמות היא

ויחיה הוא, וישא אשה אחרת: ג) לרבות את בני אפנותו, מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים. יוצרי עולמות: ותרא האשה. ראתה דבריו של-נחש והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאמה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד לה השכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ויתן גם לאישה עמה. שלא תמות היא

תפסיר רס"ג

אנהמא עריאנין. פכ'יטא מן ורק אלתיין. וצנעא להמא מיאזרא: (ח) פסמעה צות אללה. מאר פי אלגנאן ברפק בתרפה אלנהאר. פאכ'תבא אדם וזוגתה תיאא. מן בין ידי אללה. פי מא בין שגר אלגנאן: (ט) פנאדא אללה באדם. וקאל לה מקדרא אין אנת: (י) קאל. אני סמעת צותך פי אלגנאן. ואתקית. אד' אנא עריאן פאכ'תבית: (יא) קאל מן אכ'ברך. אנך עריאן. אמן אלשגרה. אלד'י

❁ רביעין בספרי תימן ❁

וְעַבְדוּ לְהוֹן זְרִיין: ❁ רביעין בספרי תימן ❁
וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל יְהוָה
אֱלֹהִים מִתְּהִלָּךְ בְּגֹן לְרוּחַ
הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם
וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים
בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן: וְשָׁמְעוּ יֵת קַל
מִמֶּרָא דִּי אֱלֹהִים. מִהִלָּךְ
 בְּגִנְתָּא לִמְנַח יוֹמָא. וְאַטְמַר אָדָם וְאַתְתִּיה. מִן קָדָם יי אֱלֹהִים. בְּגוֹ
 אֵילָן גִּנְתָּא: ט וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם
 וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָה: וקרא. יי אֱלֹהִים לְאָדָם. וְאָמַר לִיה אָן אַת:
 וַיֹּאמֶר אֶת-קִלְךָ שָׁמַעְתִּי בְּגֹן וְאִירָא
 כִּי-עִירַם אֲנִכִי וְאַחְבָּא: וְאָמַר. יֵת קַל מִמֶּרְךָ שָׁמַעְתִּי
 בְּגִנְתָּא. ודחילית. אָרִי עֵרְטִלֵּי אָנָּא וְאַטְמַרִית: יא וַיֹּאמֶר מִי
 הֲגִיד לְךָ כִּי עִירַם אֶתָּה הַמֶּן-הָעֵץ אֲשֶׁר

— כש"י —

הַיּוֹם. לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית. שלפנות ערב חמה במערב, והם סרחו בעשירית: ט **אֵיכָה.** יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יקא נבדל להשיב אם יענישהו פתאום. וכן בקין (בראשית ז ט) אמר לו אי הקבל אחיך, וכן בבלעם (במדבר כג ט) מי האנשים האלה עמך, לכנס עמכם בדברים, וכן בחזקיה בשלוחי (אייל) מרודך בלאדן (ישעיכ לט 6): יא **מִי הֲגִיד לְךָ.** מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד

עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להונות בריהו, שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו. מדרש רבי תנחומא (ויכ יד): ח **וַיִּשְׁמְעוּ.** יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרים רבותינו על מכונם בבראשית רבה (יט ו) ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה הפנישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. ומשמעו, שמעו את קול הקדוש ברוך הוא שהיה מתהלך בגן לרוח

תפסיד רס"ג

אמרתי. אן לא תאכל מנהא
אכלת: יב) קאל אדם. אלאמראה
אלדי געלטהא מעי. הי אעטתני
מן אלשגרה פאכלת: יג) פקאל
אללה לאלאמראה מא דיא
צנעת. קאלת. אלתעבאן
אטג'אני פאכלת: יד) פקאל אללה
לאלתעבאן אד' צנעת דיא
בעלם. פאנת מלעון מן גמיע
אלבהאים. וגמיע וחש אלצחרא.
ועלי צדך תסלך. ותראבא
תאכל טול איאם תיאתך:

צויתיד לבלתי אכל-ממנו

אכלת: ואמר. מן חוי לד. ארי

ערטלאי את. המן אילנא. דפקידתך.
בדיל דלא למיכל מניה אכלתא:

ויאמר האדם האשה אשר

נתתה עמדי הוא נתנה לי

מן-העץ ואכל: ואמר אדם.

אתתא דיהבת עמי. היא יהבת לי מן

אילנא ואכלית: ויאמר יהוה אלהים לאשה מה-

זאת עשית ותאמר האשה הנחש השיאני

ואכל: ואמר יי אלהים. לאתתא מא דא עבדת. ואמרת אתתא.

חויא אטעני ואכלית: ויאמר יהוה אלהים | אל-

הנחש כי עשית זאת ארוך אתה מכל-

הבהמה ומכל חית השדה על-גחונך תלך.

ועפר תאכל כל ימי חיך: ואמר יי אלהים לחויא ארי

עבדת דא. ליט את מפל בעירא. ומפל חית ברא. על מעך תיזיל.

ועפרא תיכול כל יומי חיך: ואיבה | אשית בינדך

— רס"י —

התלמיד דברי מי שומעין: מכל הבהמה
ומכל חית השדה. אם מבהמה
נתקלל מחיה לא כל שכן, העמידו רבותינו
מדרש זה במסכת בכורות (דף ס 6) ללמד
שימי עבדו של-נחש שבע שנים: על
גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו

ערום: המן העץ. בתמיהה: יז אשר נתת
עמדי. כאן כפר בטובה: יג השיאני. הטעני
כמו (דכ"י ז' לז טו) אל ישיא אתכם חוקיהו:
יד כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים
בזכותו של-מסית, שאלו שאלו למה עשית
זאת, הנה לו להשיב דברי הרב ודברי

תפסיר רס"ג

(טו) ועדאונה אגעלהא. בינד ובינן
אלאמראדה. ובין נסלך ונסלהא.
הו ישדכ'ך אלדאס. ואנת תלד'ג'ה
אלעקב: טז) וקאל לאלאמראדה.
לאפת'רן משקתד וחמלך.
במשקה תלדן בנין. ואלי בעלך
יכון קנאדך. והוא יתסלט עליך:
יז) וקאל לאדם. אד' קבלת קול
זוגתך. ואפלת מן אלשגרה אלד'י

ובין האשה ובין זרעה ובין
זרעה הוא ישובך ראש
ואתה תשופנו עקב: ודבבו
אשוי. בינד ובין אתתא. ובין בנד ובין
בנהא. הוא יהי דכיר מא דעבדת ליה
מלקדמין. ואת תהי נטר ליה לסופא: ס

אל-האשה אמר הרבה ארבה עצבונך
והרנך בעצב תלדי בנים ואל-אישך
תשוקתך והוא ימשל-בך: לאתתא אמר. אסגאה אסגי
צערכי ועדוייכי. בצער תלידין בנין. ולות בעליך תהי תיאובתיך.
והוא ישלוט בך: ס ולאדם אמר כי שמעת
לקול אשתך ותאכל מן-העץ אשר צויתך
לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה
בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך: ולאדם
אמר. ארי קבילתא למימר אתתך. ואכלת מן אילנא. דפקידתך

— כש"י —

שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון כתב
לשון נשיפה בשניהם: ט עצבונך. זה צער
גדול בנים: והרנך. זה צער העבור: בעצב
תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך
תשוקתך. לתשמיש ואף על פי כן אין לך
מצח לתבעו בפה אלא הוא ימשול בך, הפל
ממנו ולא ממך: תשוקתך. תאונתך כמו
(ישעי כט ט) ונפשו שוקקה: י ארורה
האדמה בעבורך. מעלה לך דברים
ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים, משל

טו ואיבה אשית. אתה לא נתכוננת אלא
שמימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את
חנה, ולא באת לדבר אל חנה תחלה אלא
לפי שהנשים קלות להתפתות ויודעות
לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית:
ישופך. יכתתך, כמו (דברים ט כ) ואכת אתו,
ותרגמו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב.
לא יקא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם
תמיתנו. ולשון תשופנו כמו (ישעי מ כד) נשף
בהם, כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין

תפסיר רס"ג

אמרתי קאילא. לא תאכל מנהא. מלעונה אלארץ בסבבך. במשקה תאכלהא. טול איאם חיאתך: יח) ושוכא ודרדרא תנבת לך. ותאכל עשב אלצחרא: יט) בערק וגהך תאכל אלטעאם. אלו [חן] רגועך אלו אלארץ. אלדי אכדית מנהא. לאנד תראב. ואלו אלצחראב תרגע: כ) וסמי אדם. אסם זוגתה חוה. לאנהא פאנת אם כל חי נאטק:

לְמִימְרָא לָא תִּיכּוּל מִנִּיהּ. לִיטָא אַרְעָא
בְּדִילְךָ. בְּעַמְל תִּיכְלִנָּה. כּל יוֹמֵי חַיֶּיךָ:
וְקוֹץ וְדֹרְדֹר תַּעֲצִמִית
לְךָ וְאֹכֵלֹת אֶת-עֵשֶׂב
הַשָּׂדֶה: וְכּוֹפִין וְאַטְדִּין תַּעֲצִמַח לְךָ.
וְתִיכּוּל יֵת עֶסְבָּא דְחַקְלָא: יֵט בְּזַעַת
אֲפִיךָ תֹאכֵל לֶחֶם עַד
שׁוֹבְךָ אֶל-הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי-
עֵפֶר אֶתָּה וְאֶל-עֵפֶר תֵּשׁוּב: בְּזַיְעָתָא דְאַפְךָ תִּיכּוּל
לְחֶמָא. עַד דְתַתְּתַב לְאַרְעָא. דְמִנָּה אֶתְבְּרִיתָא. אֲרִי עֵפְרָא אֶתָּה.
וְלַעֲפָרָא תֵתּוּב: כִּי וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּהַ
כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל-חַי: וַיִּקְרָא אָדָם. שׁוֹם אֶתְתִּיה
חוּהַ. אֲרִי הִיא הוּת אִמְהוֹן דְּכָל בְּנֵי אָנְשָׂא:

כס"י

תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחק תאכלם: יט בזעת אפיך. לאחר שתטרח בו הרבה: כ ויקרא האדם חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמו, ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נודוה לו חוה, כמו שכתוב (לעיל ג כ) ולאדם לא מצא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב (שס פסוק כה) ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה ערותה וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאנה לה ובא עליהם

ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם: יח וקוץ ודרדר תעצמית לך. הארץ כשתזרעה מיני זרעים תעצמית קוץ ודרדר קונדס ועכביות, והן נאכלים על ידי תקון: ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו (לעיל א כט) הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגוי. אלא מה אמור כאן בראש הענין (פסוק יח) ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תעצמית לך, כשתזרעה קטניות או ירקות גנה היא

זולך הדקדוק: יט בזעת. מלרע בכל התיגאן: עד שובך. תרגום, עד דתתב. פירוש ע"י אחרים. כי בעל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת. מה שאין כן לגירסת הדפוס דגריס דתתוב:

כי עפר אתה. אתה, מלעיל (מהר"ב):

תפסיר רס"ג

כא) וַצַּנַע אֱלֹהָהּ. לְאָדָם וְזוּגָתָהּ. תִּיָּאֵב בְּדֹן וְאַלְבִּסְהִמָּא: כב) תִּים קֹאֵל אֱלֹהָהּ. הוּדִיא אָדָם קֹד צֹאֵר כְּוֹאֲחֵד מְנָה מְעֵרְפָהי אֱלִכְיִיר וְאַלְשֵׁר. וְאַלְאָן כְּלֹא יִמֵּד יָדָהּ. וְיֹאכִיד מִן שְׁגֵרָהי אֱלֹחִיָּהּ פִּיאַכֵּל וְיֹחִיא אֱלִי אֱלֹהֵר: כג) פִּטְרָדָה אֱלֹהָהּ מִן גְּנָאן עֵדֹן. לְפִלְחָ אֱלֹאֲרִי. אֱלִדִי אֱכִיד מְנָהֵא:

כא וַיֵּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים
לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתַנּוֹת עוֹר

וּלְבָשִׁים: וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים. לְאָדָם
וּלְאִתְתֵיהֶם. לְבוֹשֵׁיין דִּיקָר עַל מִשְׁךְ בְּסֵרְהוֹן
וְאַלְבִּישְׁנוֹן: פ

כב וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים

הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע
וְעַתָּה | פֶּן-יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים

וְאָכַל וַחֲיֵי לְעֹלָם: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים. הֵא אָדָם הָיָה יְחִידָאִי
בְּעֹלְמָא. מְנִיָּה, לְמַדְע טָב וּבִישׁ. וּכְעֵן דְּלִמָּא יוֹשִׁיט יָדִיהּ. וַיִּסָּב אָף

מֵאֵילָן חַיָּא, וַיִּיכֹל וַיִּיחִי לְעֹלָם: כג וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה
אֱלֹהִים מִגֹּזַע־עֵדֹן לְעַבְדֹת אֶת-הָאָדָמָה אֲשֶׁר

לָקַח מִשָּׂם: וַיִּשְׁלַחְהָ. יְיָ אֱלֹהִים מִגְּנֵתָא דְעֵדֹן. לְמַפְלַח בְּאַרְעָא.
דְּאֵתְבְּרִי מִתְּמֹן: כד וַיִּגְרֹשׁ אֶת-הָאָדָם וַיִּשְׁכַּן מִקְּדָם

לְגִזְעֵדֹן אֶת-הַכְּרִבִּים וְאֵת לְהֵט הַחֲרִב

— רס"י —

מִמֶּנּוּ. הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַתְּוֹנִים כְּמוֹ שְׂאֲנֵי
יְחִיד בְּעֵלְיוֹנִים, וּמָה הִיא יְחִידוֹתוֹ, לְדַעַת טוֹב
וְרַע וּמָה שְׂאֵין כֵּן בְּבִהְמָה וּבְחַיָּה: וְעַתָּה פֶּן
יִשְׁלַח יָדוֹ, וּמִשְׁיַחֲהָ לְעוֹלָם הָרִי הוּא קְרוּב
לְהִטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו וְלוֹמַר אָף הוּא
אֱלֹהָהּ. וַיֵּשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה, אֲבָל אֵין מִשְׁבִּין
עַל פְּשׁוּטוֹ: כז מִקְּדָם לְגִזְעֵדֹן. בְּמִזְרְחוֹ

בְּמַחְשָׁבָה וּבְמִרְמָה: חוּהָ. נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן חַיָּה,
שְׂמַחֲהָ אֵת וְלִדּוֹתֶיהָ, כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר מָה הָיָה
לְאָדָם, (קִבְלָה ז כז) בְּלִשׁוֹן חַיָּה: כח כְּתַנּוֹת
עוֹר. יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים חֲלָקִים כְּצַפּוֹרֵן
הָיוּ מְדוּבָקִים עַל עוֹרָן. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים דְּבָר
הַכֹּא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צְמֵר הָאֲרָנְבִים שֶׁהוּא רָף
וְחָם וְעֵשָׂה לָהֶם כְּתַנּוֹת מִמֶּנּוּ: כט הָיָה כְּאֶחָד

זֶלְקֵה הַרְקָדוֹק: ככ הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ. בֵּא כּוֹלוֹ בְּפִתּוֹחַ בְּלֹא סְמִיכוֹת כִּי אֵין עַל הַמַּ"ם סְמִיכוֹת:

תפסיר רס"ג

הַמַּתְּהַפֵּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת-

דָּרַךְ עֵץ הַחַיִּים: וְתָרִיד יֵת

אָדָם. וְאֲשֶׁרִי מִלְּקַדְמִין לְגִנְתָּא דְעֵדֶן יֵת
בְּרוּבִיא. וְיֵת שְׁנַן חֲרָבָא דְמַתְהַפְכָּא.

לְמַטְרָה יֵת אֹרְחַא אֵילָן חַיִּיא: ס

וְהָאָדָם יָדַע

בספרי תיטן

אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ וְתַהֲרֹ

וְתַלְדַּת אֶת-קַיִן וְתֹאמַר קָנִיתִי אִישׁ אֶת-יְהוָה:

וְאָדָם יָדַע יֵת חַוָּה אֶתְתִּיהָ. וְעַדִּיאַת וַיִּלְדַּת יֵת קַיִן. וְאָמְרַת קָנִיתִי

גֹּבְרָא מִן קָדָם יי: וְתַסְפֹּף לְלֶדֶת אֶת-אָחִיו

אֶת-הָבֶל וַיְהִי הָבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד

אֲדָמָה: וְאוֹסִיפַת לְמִילַד. יֵת אַחוּהִי יֵת הָבֶל. וְהוּא הָבֶל רֹעֵי עֵנָא.

וְקַיִן הָוָה פֹּלַח בְּאַרְעָא: ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן

כד) ולמא טרד אדם. אספן שרקה
מן גנאן עדן מלאיכה. ולמע סוף
מתקלב. ליחפציו. טריק שגרה'
אלתויה: ד א) ואן אדם ואקע תוה
זוגתה. פחמלת וולדת קון. פקאלת.
קד רוקת רגלא מן ענד אללה:
ב) תים עאודת פולדת אכיה
הבל. פכאן הבל ראעי
גנב. וקון. כאן יפלה אלארץ:
ג) פלמא כאן בעד איאם. אתי
קון מן תמר אלארץ. הדייה ללה:

— רס"י —

קניתי איש: את ה'. כמו עם ה', כשברא
אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו. אבל בזה
שותפים אנו עמו: את קין, את אחיו את
הבל. שלש אתים ריבויים הם, מלמד
שתאומה נלדה עם קין, ועם הבל נלדו
שתים, לכך נאמר ותוסף: ז רעה צאן. לפי
שנתקללה האדמה, פרש לו מעבודתה:
ג מפרי האדמה. מן הגרוע, ויש אגדה
שאומרת זרע פשתן היה: ז וישע. ויפן, וכן

שלגן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי
חבלה: החרב המתהפכת. ולה להט לאים
עליו מלפנס עוד לגן. תרגום של-להט שגן,
והוא כמו שלף שגנא, [להב]. ומדרש אגדה
יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:
ד וְהָאָדָם יָדַע. כבר קודם הענין
של-מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן
ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע
שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם

זולק הרקדוק: ויבא קין. האזלא בכי"ת והיא מלרע. ועיין מה שכתב בגליון הכ"ד גדול
על תיבת ויבא לו יין וישת. אע"ג דלהיא לא קיימא לן כוותיה, בהא קיימא לן כוותיה כיון
שבכל התיגאן כן הוא וע"פ המוסרה:

תפסיר רס"ג

(ד) והבל אתי' הו' איצי'א. מן בכור ג'נמה ומן סמאנה'א. פקבל אללה. הבל והדיייתה: (ה) וקין והדיייתה לם יקבלה'א. פאשתד' עלי' קין ג'ד'א. וקע עלי' וגה'ה תיא'א: (ו) פקאל אללה לקין. לם אשתד' עליד'. ולם וקע וגה'ד': (ז) אל'א אן ג'ודת קבלת. ואן לם תג'וד. פאין מא אתגה'ת כ'טאד ראבץ'. ואליד קיאדה. ואנת אלמסלט עליה

מַפְרֵי הָאָדָמָה מִנְחָה

לַיהוָה: וְהָיָה מִסּוֹף יוֹמִין. וְאִתִּי קִין. מֵאָבָא דְאַרְעָא. קוֹרְבָנָא קָדָם יי: **וְהָבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת עֲאֵנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֵל**

וְאֶל־מִנְחָתוֹ: וְהָבֵל אִתִּי אָף הוּא. מִבְּכִירֵי עֲנִיָּה וּמִשְׁמִינֵיהוֹן.

וְהָיָה רַעְוָא מִן קָדָם יי. בְּהָבֵל וּבְקוֹרְבָנֵיהּ: **וְאֶל־קִין**

וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו:

וּבְקִין וּבְקוֹרְבָנֵיהּ לֹא הָיָה רַעְוָא. וּתְקִיף לְקִין לְחַדָּא.

וְאִתְּכַבֵּישׁוּ אַפּוּהֵי ד' **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין לְמָה חָרָה**

לְךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: וַאֲמַר יי לְקִין. לְמָא תְּקִיף לְךָ. וְלָמָּא

אִתְּכַבֵּישׁוּ אַפְךָ: ד' **הֲלוֹא אִם־תִּיטִיב שְׂאת וְאִם לֹא**

תִּיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רִבִּץ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ

וְאַתָּה תִּמְשַׁל־בוֹ: הֲלֹא אִם תוֹטִיב עוֹבְדֵךְ יִשְׁתַּבֵּיך לְךָ.

וְאִם לֹא תוֹטִיב עוֹבְדֵךְ. לְיוֹם דִּינָא חַטָּאד נְטִיר.

— כ"ש"י —

(פסוק ט) לא שָׁעָה אֶל מִנְחָתוֹ, לֹא פָנָה, וְכֵן (סמות כ ט) וְאֶל יִשְׁעוֹ, אֵל יִפְנוּ. וְכֵן (איוז יד ו) שָׁעָה מֵעֲלִיו, פָּנָה מֵעֲלִיו: וַיִּשַׁע, יָרְדָה אִשׁ וְלִיחֻכָּה מִנְחָתוֹ: ז' הֲלֹא אִם תִּיטִיב, כְּתַרְגוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ: לִפְתַּח חַטָּאת רִבִּץ.

ז' לַק הַדְּקוּק: ד' וּמִחֻלְבֵּהֶן הַבִּי"ת רַפָּה בְּכָל הַתִּיגָאן.

תפסיר רס"ג

עֲתִיד לְאֶתְפָּרֵעַא מִנְךָ אִם לֹא תִתּוּב־

וְאִם תִּתּוּב יִשְׁתַּבֵּיך לך: ה וַיֹּאמֶר

קִיִן אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי

בְּהִיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִיִן

אֶל-הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

וַאֲמַר קִיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וַהֲוֶה בְּמַהוּיָהוּן

בְּחַקְלָא וַקָּם קִיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וְקִטְלִיהִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-קִיִן אֵי

הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי

אֲנִכִּי: וַאֲמַר יי לְקִיִן אֵן הֶבֶל אָחוּךָ וַאֲמַר לֹא יָדַעְנָא הַנְּטֵר אָחִי

אֲנָא: וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אָחִיךָ צַעֲקִים

אֵלַי מִן-הָאָדָמָה: וַאֲמַר מָא עֲבַדְתָּא קַל דִּם זַרְעִין דַּעְתִּיִדִין

לְמַפְק מִן אָחוּךָ קִבְלוֹן קְדָמִי מִן אַרְעָא: וְעַתָּה אַרְוֵר

אֶתָּה מִן-הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּעַתָּה אֶת-פִּיהָ לְקַחַת

אֶת-דְּמֵי אָחִיךָ מִיַּדְךָ: וּבַעַן לִיט אֶתָּה מִן אַרְעָא דַּפְתַּחַת

יָת פּוּמָה וְקִבְלִיתָ יָת דְּמָא דְאָחוּךָ מִן יַדְךָ: יב כִּי תַעֲבֹד

באלאכתיאר: ח) תים קאול קיין
 הבל אחיאה. פלמא פאנא פי
 אלצחרא. קאם קיין. אלי הבל
 אחיה וקתלה: ט) פקאל אללה לה
 מקררא. אין הבל אחיך. קאל לא
 אעלם. אחאפיך אחי אנא: י) קאל
 מא ד'א צנעת. צות דם אחיך
 צארך אלי מן אלארץ: יא) יא
 ואלאן פאנת מלעון. מן אלארץ
 אלדי פתחת פאהא. וקבלת דם
 אחיך מן ידך: יב) באן תפלהא.

— כט"י —

להרגו, ויש בזה מדרשי אנדה אף זה לשובו
 של־מקרא: ט אי הבל אחיך. להכנס עמו
 בדברי נחת. אולי לשוב ויאמר אני הרגתי
 וקטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב דעת
 העליונה: השומר אחי. לשון תמה הוא וכן
 כל הא הנקודה בחטף פתח: י דמי אחיך.

דמו ודם ורעיותיו. דבר אחר שעשה בו
 פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו
 יוצאה: יא ארוור אתה מן האדמה.
 יותר ממה שנתקלה היא כבר בעונה וגם
 בזו הוסיפה לחטוא: אשר פעתה את
 פיה לקחת את דמי אחיך וגוי. והנני

תפסיר רס"ג

ולא תעמוד תעטיך קואהא.
נאיעא ונאידיא תכון פי אלארץ:
(ג) פקאל קון בין ידי אללה אן
דינבי אעצ'ים מן אן יג'פר: (יד)
פאן טרדתני אליום. ען וגה
אלארץ. הל מן בין ידיך אנסתר.
ואן פנת נאיעא ונאידיא פי
אלארץ. כאן כל מן וגדני קתלני:
(טו) פקאל אללה לה. לדיאלך כל
מן קתל קון. יקאד בה כתירא.

אֶת־הָאָדָמָה לֹא־תִסַּף תִּת־
בְּחָה לָךְ נַע וְנָד תִּהְיֶה
בְּאֶרֶץ: אַרִי תִפְלַח בְּאַרְעָא. לֹא
תוֹסִיף לְמַתֵּן חִילָה לָךְ. מְטַלְטַל וְגָלִי
תִּהְיֶה בְּאַרְעָא: ^{דג} וַיֹּאמֶר קִין אֶל־
יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשָׂא:

וַאֲמַר קִין קָדָם ייִ סְגִי חוֹבִי מִלְּמִשְׁבַּק: ^{יד} הֵן גִּרְשֶׁת אֶתִּי
הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה וּמִפְּנֵיךָ אֶסְתֵּר וְהִיִּיתִי
נַע וְנָד בְּאֶרֶץ וְהִיָּה כָל־מִצְאֵי יַהֲרֹגֵנִי: הָא
תְּרִיכְתָא יְתִי יוֹמָא דִּין. מֵעַל אִפִּי אַרְעָא. וּמִן קְדָמְךָ לִית אִפְשָׁר
לְאַטְמָרָא. וְאִיִּהִי. מְטַלְטַל וְגָלִי בְּאַרְעָא. וְהִי כָל דִּישְׁכַּחֲנֵנִי יִקְטַלְנֵנִי:
^{טו} וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לִכֵּן כָּל־הָרֶג קִין שְׁבַע־תִּים
יִקָּם וַיִּשָּׂם יְהוָה לְקִין אֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ

— רס"י —

שבַּע־תִּים יִקָּם, וְהִיא נִקְמַת הַכָּל מִקִּין, הָא
לְמִדְנֵה שְׁתַּחֲלַת מִקְרָא לְשׁוֹן גְּעֵרָה הִיא, שְׁלֹא
תִּהְיֶה בְּרִיָּה מִזִּיקְתָּהּ. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ (שְׁמוּאֵל ז' כ ט)
וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר וְלֹא
פָּרַשׁ מֶה יַעֲשֶׂה לוֹ, אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרַמּוֹ
כָּל מַכָּה יְבוֹסִי וַיִּגַע בְּצַנּוֹר, וְיִקְרַב אֶל הַשַּׁעַר
וְיִכְבְּשֶׁנּוּ, וְאֵת הָעוֹרִים וְגִי, וְגַם אוֹתָם יִכֶּה עַל
אֲשֶׁר אָמְרוּ הָעוֹר וְהַפֶּסֶס לֹא יָבֹא דָוִד אֶל
תּוֹךְ הַבַּיִת, הַמַּכָּה אֶת אֱלֹהֵי אֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ רֹאשׁ
וְשָׂר, כִּי אֲנִי קִצֵּר דְּבָרֵי וּבְדַבְרֵי הַיָּמִים (6 יא ו)
פָּרַשׁ יְהוָה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר: וַיִּשָּׂם ה' לְקִין

מוֹסִיף לָהּ קָלְלָה לֹא תִסַּף תִּת בְּחָה: יִנַּע
וְנָד. אִין לָךְ רְשׁוּת לְדוֹר בְּמִקּוֹם אֶחָד:
יִגְדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשָׂא. בְּתַמְיָהּ, אִתָּה טוֹעֵן
עֲלִיוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְעוֹנֵי אִי אִפְשָׁר לְטַעוֹן:
טו לִכֵּן כָּל הָרֶג קִין. זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת
שֶׁקָּצְרוּ דְבָרֵיהֶם וְרַמְזוּ וְלֹא פָּרְשׁוּ. לִכֵּן כָּל
הָרֶג קִין, לְשׁוֹן גְּעֵרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּי וְכִי
עֲנִשׁוּ, וְלֹא פָּרַשׁ עֲנִשׁוֹ: שְׁבַע־תִּים יִקָּם. אִינִי
רוֹצֵה לְהַנָּקֵם מִקִּין עַבְשִׁי, לְסוֹף שְׁבַע־
דוֹרוֹת אֲנִי נוֹקֵם נִקְמַתִּי מִמֶּנּוּ שִׁיעֲמוֹד לְמִן
מִבְּנֵי בְּנָיו וַיַּהֲרֹגוּ. וְסוֹף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר
זֶלֶק הוֹרֵק־דוֹק: ^{טו} לִכֵּן כָּל הָרֶג קִין. תְּרַגְמוּ כָּל קְטוּלֵי קִין. רִמְזוּ כִּי כָּל הַרְצַחֲנִים מְשׁוֹרֵשׁ קִין
בְּאוֹ כַּמִּשׁ הָאֶרֶץ ז"ל:

תפסיר רס"ג

כָּל-מִצְאָוֹ: וְאָמַר לִיהֵא יֵי. בְּכִין כָּל
קְטוּלֵיָא קִין. לְשִׁבְעָא דְרִין יתְפָרַע מְנִיה.
וְשׁוּי יֵי לְקִין אֲתָא. בְּדִיל דְלֵא לְמִקְטַל
יִתִּיה כָּל דִּישְׁכַּחְנִיה: ^{טז} וַיֵּצֵא קִין
מִלְּפָנָי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-
נֹד קְדַמַּת-עֵדֶן: וּנְפַק קִין מִן

פְּגַעַל אֱלֹהֵי לְקִין אִיהֵ. לְלֵא יִקְטֹלָהּ
כָּל מִן וְגֵדָה: (טז) כְּכִרְג קִין מִן בִּין
יְדֵי אֱלֹהֵי וְאִקְאָם פִּי בְלָד נֹד
שְׂרָקִי עֵדֶן: (יז) פּוֹאקַע קִין זִוּגְתָה.
פְּחַמְלַת וּוְלִדַּת חֲנוּךְ. פְּבִנָא קְרִיָה.
וְאִסְמִיָּאָהָא פְּאָסִם וְלִדָּה חֲנוּךְ:
(יח) תִּים וְלָד לְחֲנוּךְ עֵירָד. וְעֵירָד
אוּלָד מְחֻיָּאָל. וּמְחֻיָּאָל אוּלָד

קְדָם יֵי וְיִתִּיב בְּאֶרֶע גְּלִי וּמִטְלַטְל דְּהוּת עֲבִידָא עֲלוּהֵי מִלְּקַדְמִין
כְּגִנְתָּא דְעֵדֶן: ^{יז} וַיַּדַּע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר
כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: וַיַּדַּע קִין יֵת אֶתְתִּיהֵ. וְעַדִּיאַת וַיִּלִּידַת יֵת
חֲנוּךְ. וַיְהוֶה בְּנֵי קַרְתָּא. וַיִּקְרָא שְׁמָהּ דְקַרְתָּא. כְּשׁוֹם בְּרִיָה חֲנוּךְ:
^{יח} וַיִּוְלַד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וְעֵירָד יֵלַד
אֶת-מְחֻיָּאָל וּמְחֻיָּאָל יֵלַד אֶת-מֶתוּשָׁאֵל

•————— רס"י —————•

עֵדֶן. שְׁנַאָמַר (לְטִיל ג כד) וַיִּשְׁכֵּן מִקְדָּם לְגֵן עֵדֶן.
אֶת שְׁמִירַת דְרָף מְבּוּאָה הֵגֵן. שֵׁישׁ לְלִמּוּד
שְׁהִיָה אָדָם שָׁם. וּמְצִינּוּ רִיחַ מִזְרַחִית קוֹלְטַת
בְּכָל מְקוֹם אֶת הַרוֹצְחִים, שְׁנַאָמַר (דְּזַרִּיס ז מו)
אֲזוּ יְבָדִיל מִשָּׁה וְגוֹי מִזְרַחָה שְׁמֵשׁ. דְּבַר אַחַר
בְּאֶרֶץ נֹד, כָּל מְקוֹם [שְׁהִיָה הוֹלָף] הִיָּתָה
הָאֶרֶץ מִזְדַּעְזָעָה תַּחְתֵּיו וְהַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת
סוּרוּ מֵעֲלֵיו, זְהוּ שְׁהַרְג אֶת אָחִיו: ^{יז} וַיְהִי.
קִין בְּנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעֵיר לְזִכָּר בְּנוֹ
חֲנוּךְ: ^{יח} וַעֲרָד יֵלַד. יֵשׁ מְקוֹם שְׁהוּא אוֹמַר
בְּזָכָר הוֹלִיד וַיֵּשׁ מְקוֹם שְׁהוּא אוֹמַר

אוֹת. חֲקַק לֹא אוֹת מִשְׁמוֹ בְּמִצְחוֹ (כָּל מוֹצְאֵי
יְהִרְגֵי הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲרִין
לֹא הָיוּ שְׁיִירָא מְדָם רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמְדָם לֹא
הָיָה יִרָא שְׁיִהַרְגוּהוּ. אֲלֵא אָמַר עַד עַכְשָׁיו
הָיָה פְּחֻדַּתִּי עַל כָּל הַחַיּוֹת כְּמוֹ שְׁנַאָמַר
וּמִזְרַאָבָם וְגוֹי, וְעַכְשָׁיו בְּשִׁבִיל עוֹן זֶה לֹא
יִירָאוּ מִמֶּנִּי הַחַיּוֹת וַיְהִרְגוּנִי, מִיָּד וַיִּשָּׁם ה'
לְקִין אוֹת, הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכֶּלֶב: ^{טז} וַיֵּצֵא
קִין. יֵצֵא בְּהַכְּנָעָה כְּגוֹבַב דַּעַת הָעֲלִיוֹנָה:
בְּאֶרֶץ נֹד. בְּאֶרֶץ שְׁכָל הַגּוֹלִים נְדִים שָׁם:
קְדַמַּת עֵדֶן. שָׁם גְּלָה אֲבִיו כְּשִׁגּוֹרֵשׁ מִגֵּן

זוֹלָק הַדְּקוּק: ^{טז} וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נֹד קְדַמַּת עֵדֶן. תְּרַגְמוּ דְהוּת עֲבִידָא עֲלוּהֵי מִלְּקַדְמִין כְּגִנְתָּא
דְעֵדֶן. כְּגִנְתָּא, כְּכ"ף לֹא בְבִי"ת:

תפסיר רס"ג

מתושאל. ומתושאל אולד למך:
 (ט) ואתכיד' לה למך זוגתין. אסם
 אתדאהמא עדה. ואלאכרי'
 צלה: (כ) פולדת עדה יבל. הו
 פאן. אול מן ספן אלאכביה
 ומלך אלמאשיה: (כא) ואסם
 אכיה יובל. הו פאן. אול מן
 חמל אלטנבור ואלקתאר:

וּמְתוּשָׁאֵל יֵלֵד אֶת-לֶמֶךְ:
 וְאֶת־יְלִיד לַחֲנוּךְ יֵת עֵיֶרֶד. וְעֵיֶרֶד. אֹלִיד
 יֵת מְחוּיָאֵל. וּמְחוּיָאֵל. אֹלִיד יֵת
 מְתוּשָׁאֵל. וּמְתוּשָׁאֵל אֹלִיד יֵת לֶמֶךְ:
 (חמישי) וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי
 נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם

הַשְּׁנִית צֵלָה: וְנָסִיב לִיה לֶמֶךְ תַּרְתִּין נָשִׁין. שׁוּם חֲדָא עֵדָה.
 וְשׁוּם תַּנְיִיתָא צֵלָה: וַתֵּלֵד עֵדָה אֶת-יֹבֵל הוּא הִיָּה
 אָבִי יִשָּׁב אֶהֱל וּמְקַנָּה: וַיֵּלִידַת עֵדָה יֵת יֹבֵל. הוּא הוּוּה.
 רַבְהוֹן. דִּיתְבִּי מִשְׁפָּנִין וּמְרִי בְעִיר: כַּא וְשֵׁם אַחִיו יֹבֵל הוּא
 הִיָּה אָבִי כָל-תַּפֵּשׁ כְּנֹר וְעוּגָב: וְשׁוּם אַחֵיהּ יֹבֵל.
 הוּא הוּוּה. רַבְהוֹן. דְּכָל דְּמַנְגֵן עַל פּוּם נְבֵלָא יִדְעִי זְמַר כְּנָרָא וְאַבּוּבָא:

רס"י

וּבְחֶרְתָּהּ זֹזִיפָה וְאַבְלָה כְּאַלְמָנָה, וְזֵהוּ שְׁפָרֵשׁ
 אִיּוֹב (מֵיז כז כט) רַעִיָה עֶקְרָה לֹא תֵלֵד
 וְאַלְמָנָה לֹא יֵיטִיב, כְּמוֹ שְׁמִפּוֹרֵשׁ בְּאַגְדַּת
 חֶלֶק: עֵדָה. הִיא שְׁלִפְרִיָה וְרַבִּיָה, וְעַל שֵׁם
 שְׁמִגּוּנָה עָלִיו וּמוֹסְרַת מְאַצְלוֹ. עֵדָה תְּרַגּוּם
 שְׁלִסְוֶרָה: צֵלָה. הִיא שְׁלִתְשְׁמִישׁ עַל שֵׁם
 שְׁיוֹשְׁבַת תְּמִיד בְּצֵלוֹ, דְּבְרֵי אַגְדָּה הֵם
 בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (כג ז): כֵּ אָבִי יִשָּׁב אֶהֱל
 וּמְקַנָּה. הוּא הִיָּה הָרָאשׁוֹן לְרוּעֵי בְּהֵמוֹת
 בְּמִדְבָּרוֹת, וַיּוֹשֵׁב אֶהֱלִים חֹדֶשׁ כְּאֵן וְחֹדֶשׁ
 כְּאֵן בְּשָׁבִיל מְרַעָה צֶאֱנוּ, וּכְשֶׁכֶּלָה
 הַמְרַעָה בַּמְקוֹם הַזֶּה הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אֶהֱלוֹ
 בַּמְקוֹם אַחֵר. וּמְדַרְשׁ אַגְדָּה בּוֹנָה בְּתִים
 לְעֵבֹדָה זְרָה, כְּמָה דְּאֵת אָמֵר (יחזקאל ח ג)
 סְמַל הַקְּנָאָה הַמְקַנָּה, וְכֵן (פסוק כט) אַחִיו
 תּוֹפֵשׁ כְּנֹר וְעוּגָב לְזַמֵּר לְעֵבֹדָה זְרָה:

יֵלֵד, שֶׁהַלִּידָה מִשְׁמִשְׁתׁ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, לִידַת
 הָאִשָּׁה נֵיִשְׁטִ"ס זַלְטִ"ו [לְלִדַת], וְזִרְעֵת
 תּוֹלְדוֹת הָאִישׁ מֵיִיִנְדִרִ"ר זַלְטִ"ו [לְהוֹלִיד]
 כְּשֶׁהוּא אֹמֵר הוֹלִיד בְּלִשׁוֹן הַכְּעִיל מְדַבֵּר
 בְּלִידַת הָאִשָּׁה, פְּלוּנִי הוֹלִיד אֶת אִשְׁתּוֹ בֵּן אוֹ
 בַת, וְכִשֶׁהוּא אֹמֵר יֵלֵד מְדַבֵּר בְּזִרְעֵת
 הָאִישׁ: יֵת וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ. לֹא הִיָּה לוֹ לְפָרֵשׁ
 כָּל זֶה, אֲלֵא לְלַמְדוֹ מִסּוּף הָעֵנָן שְׁקִים
 הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבְטַחְתּוֹ שְׁאֵמֵר שְׁבַעֲתִים
 יָקָם קִיָּו, עַמֵּד לֶמֶךְ לְאַחַר שֶׁהוֹלִיד בְּנִים
 וְעָשָׂה דוֹר שְׁבִיעִי וְהָרַג אֶת קִיָּו, וְזֵהוּ שְׁאֵמֵר
 (פסוק כג) כִּי אִישׁ הִרְגֵתִי לְפַצְעֵי וְגו': שְׁתֵּי
 נָשִׁים. כִּף הִיָּה דְרַכְּן שְׁלִדוֹר הַמְּבוּל, אַחַת
 לְפָרִיָה וְרַבִּיָה וְאַחַת לְתַשְׁמִישׁ, זוֹ שֶׁהִיא
 לְתַשְׁמִישׁ מִשְׁקָה כּוּס שְׁלִעֶקְרִין כְּדִי
 שְׁתַּעֲקֵר וּמְקַשְׁטַת כְּכֵלָה וּמְאֻכֵּלָה מְעַדְנִים.

תפסיר רס"ג

כב וְצִלָּה גַם-הוּא יִלְדָה
 אֶת-תּוֹבֵל קִיִּן לְטֵשׁ כָּל-
 חֲרֹשׁ נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל וְאַחֹת
 תּוֹבֵל-קִיִּן נַעֲמָה: וְצִלָּה אַף
 הִיא יִלְדֵת יֵת תּוֹבֵל קִיִּן. הוּא הָוָה.
 רְבֵהוֹן. דְּכָל דִּידְעֵי עֲבִידַת נְחֹשֶׁא

(כב) וְצִלָּה הִי אִיִּצִיא. וְלֵדַת תּוֹבֵל
 קִיִּן. וְהוּ כִּפֹּן אֹל צִיִּקֶל גְּמִיעַ
 צִנְעָה אֶלְנָחָס וְאַלְחָדִיד. וְכִפֹּנַת
 אֶכֶתָה נַעֲמָה: כג) פִּקְאֵל לְמֶךְ
 לְנִסְאָה וְאַתִּיקָא. יֵא עֵדָה וְצִלָּה
 אֶסְמְעָא צוֹתֵי. וְיֵא נִסָּא לְמֶךְ.
 אֶנְצִתָּא לְמִקְאֶלְתֵּי. אֶתְרֵי קֶתְלַת
 רְגֵלָא בְּשִׁגְתֵּי. וְלֵא צְבִי בְּגֵרָאֶתֵי:

וּבְרֹזָא. וְאַחֲתִיהָ דְתּוֹבֵל קִיִּן נַעֲמָה: (שש"י) כג וַיֹּאמֶר לְמֶךְ
 לְנָשָׁיו עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶךְ
 הָאֲזִנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הֲרַגְתִּי לְפִצְעֵי וַיִּלְד
 לְחִבְרָתִי: וַאֲמַר לְמֶךְ לְנִשְׁוֹהֵי. עֲדָה וְצִלָּה שְׁמַעַא קְלִי. נָשִׁי לְמֶךְ.
 אִצִּיתָא לְמִימְרֵי. לָא גּוֹבְרָא קְטִלִית דְּבַדִּילִיהָ אֲנָא סְבִיל חוּבִין
 לְמִמַּת. וְאַף לָא עוֹלִימָא חֲבִילִית דְּבַדִּילִיהָ יִשְׁתִּיִצִי זְרַעִי: כד כִּי
 שְׁבַעַתִּים יִקְס-קִיִּן וְלֶמֶךְ שְׁבַעִים וְשִׁבְעָה:

— כש"י —

וַאֲמַר לְאֲבִיו לְמִשׁוֹךְ בְּקִשְׁתָּהּ וְהָרְגוּ. וְכִיִּין
 שְׂדַע שְׁהוּא קִיִּן זְקֵנוּ. הִכָּה כֶּף אֶל כֶּף וְסַפֵּק
 אֶת בְּנוֹ בִּינִיקָהּ וְהָרְגוּ. וְהִיוּ נָשִׁיו פּוֹרְשׁוֹת
 מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפִיִסֵן: שְׁמַעַן קוֹלִי. לְהַשְׁמַע לִי
 (לְתַשְׁמִישׁ). וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הֲרַגְתִּיו לְפִצְעֵי
 הוּא נְהָרְג. וְכִי אֲנִי פִצְעִיתִי מוֹזֵד שִׁיָּהָא
 הַפִּצַּע קְרוֹי עַל שְׁמִי וַיִּלְד אֲשֶׁר הֲרַגְתִּי
 לְחִבְרָתִי נְהָרְג. כְּלוֹמַר עַל יְדֵי חִבְרָתִי
 בְּתַמְיָהָהּ, וְהֵלֵא שׁוּגַג אֲנִי וְלֵא מוֹזֵד, לֵא זְהוּ
 פִצְעֵי וְלֵא זְהוּ חִבְרָתִי: פִּצַּע, מִכַּת חֲרָב אוֹ
 חֶץ נְכִידוֹכ"ס 6 זלע"ז [פִּצַּע]: כד כִּי שְׁבַעַתִּים
 יִקְסֵם קִיִּן. קִיִּן שְׁהָרַג מוֹזֵד נִתְלָה לוֹ עַד

כז תּוֹבֵל קִיִּן. תֵּבֵל אֲמַנְתוּ שְׁלֵ-קִיִּן. תּוֹבֵל
 לְשׁוֹן תְּבִלִין, תֵּבֵל וְהִתְקִין אֲמַנְתוּ שְׁלֵ-קִיִּן
 לְעִשׂוֹת כְּלֵי זֵין לְרוֹצְחִים: לְטֵשׁ כָּל חֲרֹשׁ
 נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל. מְחַדֵּד אֲמַנּוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל.
 כְּמוֹ (אִיִּב טז ט) יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי. חֲרֹשׁ אִיִּנוּ
 לְשׁוֹן פִּעַל אֶלֵא לְשׁוֹן פִּעַל שְׁהָרִי נְקוּד קִמִּץ
 קָטָן. וְטַעֲמוֹ לְמִטָּה, כְּלוֹמַר מְחַדֵּד וּמְצַחֲצַח
 כָּל כְּלֵי אֲמַנּוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרֹזֶל: נַעֲמָה. הִיא
 אֲשֶׁתוֹ שְׁלֵ-נָח: כג שְׁמַעַן קוֹלִי. שְׁהִיוּ
 פּוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ מִתַּשְׁמִישׁ לְפִי שְׁהָרַג אֶת קִיִּן
 וְאֶת תּוֹבֵל קִיִּן בְּנוֹ, שְׁהִיָּה לְמֶךְ סוֹמָא וְתּוֹבֵל
 קִיִּן מוֹשְׁכוֹ, וְרָאָה אֶת קִיִּן וְנִדְמָה לוֹ כְּחִיָּה

זֶלֶק הַדְּקוּק: כז הָאֲזִנָּה. הַשׁוּא שְׁתַּחַת הָאֵל"ף נח (מִהֲרִי"ב):

תפסיר רס"ג

כד) פֶּאֶן פֶּאֶן פֶּאֶן פֶּתִירָא יִקְאֵד בְּקִין.
פְּבִלְמֵךְ אִכְתִּיר וְאִכְתִּיר: כה) וְאֵן
אָדָם וְאִקְע אִיצִיא זִוגְתָהּ. פְּוִלְדִית
אֲבָנָא. וְאִסְמִתָּה שִׁת. קִאֲלִית. קֹד
רִזְקִי אֱלֹהֵי נְסִלָא אִכְרָא. בְּדִל
הַבֵּל. אֲדִי קִתְּלָה קִין: כו) וְוִלְד
לְשִׁית אִיצִיא אֲבָנָא. וְאִסְמִיָּה
אָנוּשׁ. חִינִידִי (קִרִי: חִינֵאדִין)
תְּבַדְלִית אֱלֹדְעוּהָ בְּאִסְם אֱלֹהֵי:

אָרִי לְשִׁבְעָא דְרִין אֲתִלִּיאֵוּ לְקִין. הֲלֵא
לְלִמְךָ בְּרִיהַ שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה: כה) וַיֵּדַע
אָדָם עוֹד אֶת-אִשְׁתּוֹ
וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ
שֵׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים

וַיֵּדַע אַחֲרֵי תַחַת הֶבֶל כִּי הָרְגוּ קִין: וַיֵּדַע אָדָם עוֹד
יֵת אֲתִתִּיהָ. וַיִּלְדֵת בֶּרֶךְ. וַקָּרַת יֵת שְׁמִיהָ שֵׁת. אָרִי אֲמַרְתָּ. יֵהֵב לִי
יֵי בֶר אַחֲרָיו. חֶלֶף הֶבֶל. דְּקַטְלִיהָ קִין: כו) וַלְשֵׁת גַּם-הוּא
יִלְד-בֵּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ אָנוּשׁ אִזּו הוּחַל
לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וַלְשֵׁת אָף הוּא אֲתִילִיד בֶּרֶךְ. וַקָּרָא יֵת
שְׁמִיהָ אָנוּשׁ. בְּכִין בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אֲנָשָׁא. מִלְּצִלָּהָ בְּשֵׁמָא דִּינִי: ס

רס"ד

וְחֹמֶר שְׁלֵ-שְׁטוֹת, אִם כֵּן אֵין הַקְּדוּשׁ
בְּרוּךְ הוּא גּוֹבֵה אֶת חוּבוֹ וּמְקִים אֶת דְּבָרוֹ:
כז) וַיֵּדַע אָדָם וּגְוִי. בָּא לוֹ לְמַךְ אֲצֵל אָדָם
הָרֵאשׁוֹן וְקִבֵּל עַל נְשִׁיו, אֲמַר לְהֵן וְכִי עֲלִיכֶם
לְדַקְדֵק עַל גְּזֵרְתוֹ שְׁלֵ-מְקוֹם, אֲתֶם עֲשׂוּ
מִצְוֹתֵכֶם וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שְׁלוֹ. אֲמָרוּ לוֹ
קְשׁוּט עֲצֻמְךָ תַחֲלָה, וְהֵלֵא פִרְשֵׁת מֵאֲשַׁתְךָ
זֶה מֵאָה וּשְׁלֵשִׁים שָׁנָה מִשְׁנַקְנִסָּה מִיְתָה עַל
יְדֵךְ, מִיָּד וַיֵּדַע אָדָם עוֹד וּגְוִי. מֵהוּ עוֹד,
לְלִמְדֵךְ שְׁנַתוֹסְפָה לוֹ תַאֲוָה עַל תַּאֲוֹתוֹ:
כו) אִזּו הוּחַל. (לְשׁוֹן חֲלִין) לְקָרָא אֶת שְׁמוֹת
הָאָדָם וְאֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים בְּשְׁמוֹ
שְׁלֵ-הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעֲשׂוֹתָן עֲבוּדָה וְרָה
וְלְקָרוֹתָן אֱלֹהוֹת:

שְׁבַעֵה דוֹרוֹת, אֲנִי שְׁהַרְגֵתִי שׁוּגַג לֹא כָל שְׁכָן
שִׁתְּלָה לִי שְׁבַעֵיִת הַרְבֵּה: שְׁבַעִים
וְשִׁבְעָה. לְשׁוֹן רַבּוּי שְׁבַעֵיִת אֲחִזּו לוֹ. כָּף
דְּרִשׁ רַבִּי תַנְחוּמָא (אֹת יט). וּמְדַרְשׁ בְּרֵאשִׁית
רַבָּה (כג ז) לֹא הָרַג לְמַךְ כְּלוּם וְנִשְׁוִי פוֹרְשׁוֹת
מִמֶּנּוּ מִשְׁקִימוֹ פְּרִיָה וְרַבִּיָּה, לְפִי שְׁנַגְזָרָה
גְּזָרָה לְכַלּוֹת וְרַעוּ שְׁלֵ-קִין לְאַחַר שְׁבַעֵה
דוֹרוֹת, אֲמָרוּ מַה אָנוּ יוֹלְדוֹת לְבִהָלָה, לְמַחַר
הַמְּבוּל בָּא וְשׁוֹטֵף אֶת הַבֵּל. וְהוּא אֹמֵר לְהֵן
וְכִי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפַעֲעִי וְכִי אֲנִי הָרַגְתִּי אֶת
הַבֵּל שְׁהִיָּה אִישׁ בְּקוּמָה וַיֵּלֶד בְּשָׁנִים, שִׁיָּהָא
וְרַעִי כְּלָה בְּאוֹתוֹ עוֹן, וּמַה קִּין שְׁהָרַג נִתְּלָה
לוֹ שְׁבַעֵה דוֹרוֹת, אֲנִי שְׁלֵא הָרַגְתִּי לֹא כָל
שְׁכָן שִׁתְּלוּ לִי שְׁבַעֵיִת הַרְבֵּה. וְזִהוּ קַל

זֶלַק הַדְּקוּדוֹק: כה) כִּי שֵׁת לִי. בַּקְצַת תִּיגָאן תִּיבַת שֵׁת בְּמַקְפָּה וְאִם כֵּן הַקְּמֵץ חֲטָף. וּבַקְצַתִּם
בְּמֵאֲרַכָּה וּלְפִיִּי הַקְּמֵץ רַחֵב וְזוּהִי דַעַת רִי"ל ז"ל:

שְׁמוֹ דְּמוּד (כז) שֵׁת לִי. הַמְנַהֵג לְקֵרוֹא כְּדַעָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁבְחֶלֶק הַדְּקוּדוֹק.

תפסיד רס"ג

ה זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם
 בְּיוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם
 בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:
 דִּין סֵפֶר. תּוֹלְדֹת אָדָם. בְּיוֹמָא. דְּבָרָא יִי
 אָדָם. בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עֶבֶד יִתִּיה:
 זֶ זָכַר וּנְקֵבָה בָּרָאם וַיְבָרֶךְ
 אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁמֶם
 אָדָם בְּיוֹם הַבְּרָאָם: דְּכַר

ה (א) הדיא שרר תוליד אדם.
 כמא אגדה פי יום כליקה אללה.
 בשבהה מסלמא צנעה: (ב) דיכר
 ואתי כליקהמא. ובארך פיהמא.
 וסמאדמא אדם. פי יום כליקהמא:
 (ג) ולמא עאש אדם. מאיה
 ותלאתין סנה. אולד אבנא.
 בשבהה כצורתה. וסמאד שתי:
 (ד) פעאש בעד דיאלך. תימאן
 מאיה סנה. אולד פיהא בנין
 ובנאת: (ה) פצאר גמיע עמרה.
 תסע מאיה ותלאתין סנה. ומאת:
 (ו) ולמא עאש שתי. מאיה וכימס

ונוקבא בראנון. ובריך יתהון. וקרא ית שומהון אדם. ביומא
 דאתבריא: ג ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד
 בְּדַמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: וַחֲיָא אָדָם.
 מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בְּדַמּוֹתֶיהָ דְדָמִי לִיה. וקרא ית שמייה שתי:
 ד ויהיו ימי אדם אחרי הולידו את־שת
 שְׁמֹנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיֻּלְדוּ בָנִים וּבָנוֹת: וְהוּוּ יוֹמֵי
 אָדָם. בְּתַר דְּאוֹלִיד ית שתי. תמני מאה שנין. וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנוֹת:
 ה ויהיו כל־ימי אדם אשר־חי תשע מאות
 שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: וְהוּוּ. כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחֵיא.
 תשע מאה ותלתין שנין. ומית: ס ויחי־שת חמש שנים
 וּמֵאֹת שָׁנָה וַיֻּלְדוּ אֶת־אֲנוּשׁ: וַחֲיָא שתי. מָאָה וַחֲמִישׁ

— כס"י —

ה זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם. זו היא ספירת ברא וגי. מגיד שביום שנברא הוליד:
 תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ג שלשים ומאת שנה. עד כאן פרש מן

תפסיר דס"ג

סנין. אולד אנוש: ז) פעאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וסבע סנין. אולד פיהא בנין ובנאת: ח) פעאר גמיע עמרה. תסע מאיה ואתנתי עשר סנה. ומאת: ט) ולמא עאש אנוש תסעין סנה. אולד קינן: י) ועאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וכ'מסה' עשר סנה. אולד פיהא בנין ובנאת: יא) פעאר גמיע עמרה. תסע מאיה וכ'מס סנין ומאת: יב) ולמא עאש קינן סבעין סנה. אולד מהללאל: יג) ועאש בעד ד'אלד. תימאן מאיה וארבעין סנה. אולד פיהא בנין ובנאת:

שנין. ואוליד ית אנוש: ז ויחי שת אחרי הולידו את-אנוש שבע שנים ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: וחיא שת. בתר דאוליד ית אנוש. תמני מאה ושבע שנין. ואוליד בנין ובנן: ח ויהיו כל-ימי-שת שתים עשרה שנה ותשע מאות שנה וימת: ויהו כל יומי שת. תשע

מאה ותרתיא עסרי שנין. ומית: ס ויחי אנוש תשעים שנה ויולד את-קינן: וחיא אנוש תשעין שנין. ואוליד ית קינן: ז ויחי אנוש אחרי הולידו את-קינן חמש עשרה שנה ושמונה מאות שנה ויולד בנים ובנות: וחיא אנוש. בתר דאוליד ית קינן. תמני מאה וחמיש עסרי שנין. ואוליד בנין ובנן: ח ויהיו כל-ימי אנוש חמש שנים ותשע מאות שנה וימת: ויהו כל יומי אנוש. תשע מאה וחמיש שנין. ומית: ס ויחי קינן שבעים שנה ויולד את-מהללאל: וחיא קינן שבעין שנין. ואוליד ית מהללאל: זג ויחי קינן אחרי הולידו את-מהללאל ארבעים שנה ושמונה מאות

תפסיר רס"ג

שְׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת:

וַחֲיָא קִינָן. בְּתַר דְּאוֹלִיד יַת מְהַלְלָאֵל.

תַּמְנֵי מָאָה וָאַרְבַּעִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בָּנִין

וּבָנָן: **וַיְהִי כָּל-יְמֵי קִינָן**

עָשָׂר שָׁנִים וַתֵּשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמָת: וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי קִינָן.

תֵּשַׁע מָאָה וָעֶסֶר שָׁנִין. וּמִיַּת: **ס**

וַיְחִי מְהַלְלָאֵל חֲמִישׁ

שָׁנִים וְשָׁשִׁים שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-יָרֵד: וַחֲיָא מְהַלְלָאֵל.

שְׁתַּיִן וַחֲמִישׁ שָׁנִין. וְאוֹלִיד יַת יָרֵד: **סז** וַיְחִי מְהַלְלָאֵל אַחֲרֵי

הוֹלִידוֹ אֶת-יָרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת

שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא מְהַלְלָאֵל. בְּתַר דְּאוֹלִיד יַת

יָרֵד. תַּמְנֵי מָאָה וַתְּלָתִין שָׁנִין. וְאוֹלִיד בָּנִין וּבָנָן: **ד** וַיְהִי

כָּל-יְמֵי מְהַלְלָאֵל חֲמִשׁ וַתֵּשַׁע שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה

מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: וְהָיוּ כָּל יְוֹמֵי מְהַלְלָאֵל. תַּמְנֵי מָאָה

וַתֵּשַׁעִין וַחֲמִישׁ שָׁנִין. וּמִיַּת: **ס** וַיְחִי-יָרֵד שְׁתַּיִם

וְשָׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת-חֲנוּךְ: וַחֲיָא

יָרֵד. מָאָה וְשְׁתַּיִן וַתְּרַתִּין שָׁנִין. וְאוֹלִיד יַת חֲנוּךְ: **דכ** וַיְחִי-יָרֵד

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת-חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה

וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא יָרֵד. בְּתַר דְּאוֹלִיד יַת חֲנוּךְ. תַּמְנֵי

(ד) פְּצָאָר גְּמִיעַ עֲמֵרָה. תַּסַּע
מֵאִידָה וְעֵשֶׂר סָנִין. וּמֵאִתָּ: (טו)
וְלִמָּא עֵאשׁ מְהַלְלָאֵל. כִּמְסָה
וְסַתִּין סָנָה. אֹלִיד יָרֵד:
(טז) וְעֵאשׁ בַּעַד דְּיֹאֲלֵךְ. תִּמְאָן
מֵאִידָה וַתְּלָאֲתִין סָנָה. אֹלִיד פִּיֵּהָ
בָּנִין וּבָנָתָ: (יז) פְּצָאָר גְּמִיעַ
עֲמֵרָה. תִּמְאָן מֵאִידָה. כִּמְסָה
וַתִּסְעִין סָנָה פְּמֵאִתָּ: (יח) וְלִמָּא
עֵאשׁ יָרֵד. מֵאִידָה וַאֲתֵּינן וְסַתִּין
סָנָה. אֹלִיד חֲנוּךְ: (יט) וְעֵאשׁ בַּעַד
דְּיֹאֲלֵךְ. תִּמְאָן מֵאִידָה סָנָה. אֹלִיד

תפסיר רס"ג

פיהא בְּנִין וּבָנָתַי: (כ) פְּצֵאֲר
 גְּמִיעַ עֲמִרָה. תִּסַּע מֵאִיהָ וְאֶת־בְּנִין
 וְסִתִּין סְנֵה וּמֵאֵת: (כא) וְלִמָּא
 עֵאֵשׁ חֲנוּךְ. כִּמְסָה וְסִתִּין סְנֵה.
 אֹלֶד מֵתוֹשְׁלָה: (כב) וְסִלְךְ חֲנוּךְ
 פִּי טֹאעָה' אֱלֹהֵי. בְּעַד מָא אֹלֶד
 מֵתוֹשְׁלָה. תִּלְאֵת' מֵאִיה' סְנֵה.
 אֹלֶד פִּיהָא בְּנִין וּבָנָתַי:
 (כג) פְּצֵאֲר גְּמִיעַ עֲמִרָה. תִּלְאֵת'
 מֵאִיהָ כִּמְסָה וְסִתִּין סְנֵה:
 (כד) וְלִמָּא סִלְךְ חֲנוּךְ פִּי טֹאעָה'
 אֱלֹהֵי. תְּנֹפִי וְקִבְצָה' אֱלֹהֵי:

מָאָה שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: ב וַיְהִי
 כָּל-יְמֵי-יָרֵד שְׁתַּיִם וְשָׁשִׁים
 שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיָּמָת: וְהוּוּ כָּל יְוֵמֵי יָרֵד. תְּשַׁע מָאָה
 וְשִׁתַּיִן וְתִרְתִּין שְׁנַיִן, וּמֵיִת: ס כֹּא וַיְחִי
 חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה
 וַיֹּלֶד אֶת מֵתוֹשְׁלָח: וְחָיָא

חֲנוּךְ. שִׁתַּיִן וְחֲמִישׁ שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד יֵת מֵתוֹשְׁלָח: כבב וַיְתֵּהֲלֶךְ
 חֲנוּךְ אֶת-הָאֱלֹהִים אַחֲרָי הוֹלִידוּ אֶת-
 מֵתוֹשְׁלָח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים
 וּבָנוֹת: וְהֵלִיךְ חֲנוּךְ בְּדַחְלָתָא דִּי. בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מֵתוֹשְׁלָח.
 תִּלְתַּת מָאָה שְׁנַיִן, וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן: ככג וַיְהִי כָּל-יְמֵי חֲנוּךְ
 חֲמִשׁ וְשָׁשִׁים שָׁנָה וְשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וְהוּוּ כָּל
 יְוֵמֵי חֲנוּךְ, תִּלְתַּת מָאָה וְשִׁתַּיִן וְחֲמִישׁ שְׁנַיִן: ככד וַיְתֵּהֲלֶךְ חֲנוּךְ
 אֶת-הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי-לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים:

— רס"י —

הַאֲשָׁה: כז וַיְתֵּהֲלֶךְ חֲנוּךְ. צְדִיק הָיָה וְקָל שְׁשֹׁנָה הַכְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתּוּב וַאֲיָנָנוּ בְּעוֹלָם
 בְּדַעְתּוֹ לְשׁוּב לְהִרְשִׁיעַ, לְפִיכָף מִיְהִר הַקְּדוֹשׁ לְמִלְאוֹת שְׁנוֹתָיו: כח כִּי לָקַח אֹתוֹ. לְפָנַי וּמְנוֹ
 בְּרוּךְ הוּא וְסִלְקוּ וְהִמִּיתוּ קוֹדֵם וּמְנוּ [וְזָהוּ כִּמוֹ (יִחְזַקָּל כד טז) הַגְּנִי לָקַח מִמָּקָר אֶת מִזְבֵּחַ
 זֹלֶק הַדְּקָדוּק: כט כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים. יֵשׁ מֵתֵרְגֵּמִין אֲרִי לֹא אִמִּיהָ יִתִּיהָ י"י. וְכֵן מִיֵּשֶׁב
 רִבִּינוּ בַחֲזִי ז"ל. וּבְנוֹסַחאוֹת שִׁלְנוּ אֲרִי אִמִּית יִתִּיהָ י"י. וְעֵינֵין בְּתוֹס' יִבְמוֹת [דָּף ט"ז]. וְלִדְעָתִי
 דַּאֲיִן לְשׁוֹת גְּרִסְתִּינוּ כִּי הִיא מִסְכַּמַּת לְגִי' הַדְּפוּסִים שְׁכַל דְּבַר הַנְּעִדֵר וְנַעֲלָם קָרִי לִיהָ מִיתָה.
 דְּכִיּוּצָא בּוֹזָה מְצִינּוּ הַרְבֵּה וְדו"ק:

תפסיר רס"ג

והליך חנוך בדחלתא די. וליתוהי. ארי

אמית יתיה יי: ס **ף שביעי** בספרי תימן **ף****(שביעי)** כה ויחי מתושלח**שבע** ושמונים שנה ומאת**שנה** וילד את-למד: וחי

מתושלח. מאה ותמנן ושבע שנין.

ואילד ית למד: כה ויחי

מתושלח אחרי הולידו

את-למד שתים ושמונים שנה ושבע מאות**שנה** וילד בנים ובנות: וחי מתושלח. בטר דאילד

ית למד. שבע מאה ותמנן ותרתין שנין. ואילד בנין ובנן:

כח ויהיו כל-ימי מתושלח תשע וששים שנה

ותשע מאות שנה וימת: והו כל יומי מתושלח. תשע

מאה ושתין ותשע שנין. ומית: ס כה ויחי-למד שתים

ושמונים שנה ומאת שנה וילד בן: וחי למד.

מאה ותמנן ותרתין שנין. ואילד בר: כח ויקרא את-שמו

נח לאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו

כה) ולמא עאש מתושלח. מאיה
 וסבעה ותמאנין סנה אולד
 למד: כו) ועאש בעד ד'אלד.
 סבע מאיה ואתנין ותמאנין
 סנה. אולד פיהא בנין ובנאת:
 כז) פצאר גמיע עמרה תסע
 מאיה. ותסעה וסתין סנה ומאת:
 כח) ולמא עאש למד. מאיה
 ואתנין ותמאנין סנה. אולד
 אבנא: כט) וסמאה נוח קאילא.
 הדא. יעאזינא מן אעמאלנא
 ומשקה' אידינא. פי אלארץ.

• רס"י •

עיניו: כח וילד בן. שממנו נבנה העולם: הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים
 כט זה ינחמנו. נח ממנו את עצבון ידיו, עד ודרדרים כשזרעים חטים, מקללתו
 שלא בא נח לא הנה להם כלי מחרשה והוא של-אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו

שמו ד'מור (כט) זה ינחמנו. התיבה זה בשני טעמים. לפי שמצא חן בתחתונים ובעליונים. (מדרש לקח טוב)

תפסיר רס"ג

אלתי לענהא אללה: ל) ועאש
בעד דיאלד. כ'מס מאיה וכ'מסה
ותסעין סנה. אולד פיהא בנין
ובנאת: לא) פצאר גמיע עמרה.
סבע מאיה וסבעה וסבעין סנה.
ת'ם מאת: לב) ולפא צאר נוח
אבן כ'מס מאיה סנה. אולד שם
חם ויפת: ו א) ולפא אבתדא
אלנאס. אן יפתירו עלי וגה

מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָה

יְהוָה: וקרא ית שמייה. נח למימר. דין.

יִנְחַמְנָנָא מעובדנא ומליאות ידנא. מן

ארעא. דלטה יי: ל ויחי-למד

אחרי הולידו את-נח חמש

ותשעים שנה וחמש מאת

שנה ויולד בנים ובנות: וחי למך. בתר דאוליד ית נח.

חמיש מאה ותשעין וחמיש שנין. ואוליד בנין ובנות: לא ויהי

כל-ימי-למד שבע ושבעים שנה ושבע

מאות שנה וימת: והו כל יומי למך. שבע מאה ושבעין

ושבע שנין. ומית: ס לב ויהי נח בן-חמש מאות שנה

ויולד נח את-שם את-חם ואת-יפת: והיה נח. בר

חמיש מאה שנין. ואוליד נח. ית שם ית חם וית יפת: ג א ויהי

כי-החל האדם לרוב על-פני האדמה ובנות

— כש"י —

מענינו ולא הוליד עד שהיה בן חמש מאות
שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי
לעונשין לפני המבול דכתיב (ישעי ס כ) כי
הנער בן מאה שנה ימות, וראוי לענש
לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את
חם ואת יפת. והלא יפת הוא הגדול, אלא
בתחלה אתה דורש את שם שהוא צדיק,
ונלד כשהוא מהול, ושארם יצא ממנו וכי:

ינחמנו, נח ממנו. ואם לא תפרשהו כן, אין
טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך
לקרות שמו מנחם: לז בן חמש מאות
שנה. אמר רבי יודן מה טעם כל הדורות
הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר
הקדוש ברוך הוא אם רשעים הם יאבדו
במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם
אטרים עליו לעשות תבות הרבה, כבש את

זלק הדקדוק: כס אשר אררה. לחוד ומפיק ה"א (מהר"ם):

תפסיר רס"ג

אלארץ. וילד להם בנאת: (ב) ראו בני אלעזר אלעזר אנהן חסאן. אתכידו להם נסאא. מן גמיע מא אכתארו: (ג) פקאל אללה. לא ינגמד רוחי פי הולאי אלנאס אלי אלדהר. אד' הם בשריון. ותכון מדתהם. מאיה ועשרין טנה: (ד) וכאן אלגבאברה פי אלארץ פי דאלד אלזמאן. ובעד דאלד איצא. כאן ידכל בני אלעזר אללי בנאת

יִלְדוּ לָהֶם: וְהָיָה כִּד שְׂרִיאוּ בְנֵי
אֲנָשָׁא. לְמַסְגֵי עַל אִפִּי אֲרַעָא. וּבִנְתָא
אֲתִילִידוּ לְהוּן: **ב** וַיֵּרְאוּ בְנֵי־
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם
כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: וַחֲזוּ
בְנֵי רִבְרֵיָא יֵת בְּנֵת אֲנָשָׁא. אַרִי שְׂפִירָן
אֲנִין. וּנְסִיבוּ לְהוּן נָשִׁין. מִכָּל דְּאֲתֵרְעִיָא:
ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְמָם
בְּשָׂגָם הוּא בֶשֶׂר וְהָיוּ יָמֵיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה: וַאֲמַר יי. לֹא יִתְקַים דְּרָא בִישָׂא הֲדִין קְדָמִי לְעַלְמָם. בְּדִיל
דְּאֲנֹן בְּסָרָא וְעוֹבְדֵיהוֹן בִּישִׁין. אֲרַכָּא יְהִיב לְהוּן. מָאָה וְעֶסְרִין שָׁנִין
אִם יִתּוּבוּן: **ד** הַנְּפֹלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם

— רס"י —

ו **בְּנֵי הָאֱלֹהִים.** בְּנֵי הַשְּׂרִיָּם וְהַשׁוֹפְטִים. (דְּבַר אַחַר בְּנֵי הָאֱלֹהִים הֵם הַשְּׂרִיָּם הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ שְׁלֵ־מְקוֹם, אִף הֵם הָיוּ מִתְעַרְבִים בָּהֶם). כָּל אֱלֹהִים שְׂבִמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוּת, וְזֶה יוֹכִיחַ (שְׁמוֹת ד טו) וְאֵתָה תִּהְיֶה לוֹ לְאֱלֹהִים, (שְׁמוֹת ז טז) רָאָה נְתִתִּיר אֱלֹהִים: **כִּי טֹבֹת הֵנָּה.** אָמַר רַבִּי יוֹדֵן טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מְטִיבִין אוֹתָהּ מְקַשְׁטֵת לְכַנְס לְחַפָּה, הָיָה גְדוֹל נְכֻנְס וּבוֹעֵלָה תְּחַלָּה: **מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ.** אִף בְּעוֹלֹת בַּעַל, אִף הַזְּכָר וְהַבְּהֵמָה: **ג** לֹא יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם. לֹא יִתְרַעַם וְיִרִיב רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִיל הָאָדָם: **לְעַלְמָם.** לְאֲוֹרְךָ יָמִים, הֵנָּה רוּחִי גְדוֹן בְּקִרְבִּי אִם לְהַשְׁחִית וְאִם לְרַחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם.

כְּלוֹמַר לְאֲוֹרְךָ יָמִים: **בְּשָׂגָם הוּא בֶשֶׂר.** כְּמוֹ בְּשָׂגָם, כְּלוֹמַר בְּשִׁבִיל שְׂגָם זֹאת בּוֹ שְׁהוּא בֶשֶׂר, וְאִף עַל פִּי כֵן אֵינּוּ נִכְנַע לְפָנָי, וְמָה אִם יִהְיֶה אִשׁ אוֹ דְבַר קָשָׁה, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (שׁוֹפְטִים כ ז) עַד שְׂקֻמָּתִי דְּבוֹרָה, כְּמוֹ שְׂקֻמָּתִי. וְכֵן (שְׁמוֹת יז) שְׂאֵתָה מְדַבֵּר עִמִּי, כְּמוֹ שְׂאֵתָה, אִף בְּשָׂגָם כְּמוֹ בְּשָׂגָם: **וְהָיוּ יָמֵיו וְגו'.** עַד מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲאָרִיר לָהֶם אִפִּי וְאִם לֹא יִשׁוּבוּ אָבִיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל. וְאִם תֹּאמַר מִשְׁנֹלֵד יִפֹּת עַד הַמְּבּוֹל אֵינּוּ אֵלָא מָאָה שָׁנָה, אֵין מְקַדָּם וּמֵאֲחֵר בְּתוֹרָה, כְּכַר הִיִּתָּה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קוֹדָם שְׁהוֹלִיד נַח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינוּ בְּסֵדֵר עוֹלָם (פְּרִק כח). יֵשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה רַבִּים בְּלֹא יְדוֹן, אָבֵל זֶה הוּא צְחָצְחוֹת פְּשׁוּטוֹ:

תפסיר רס"ג

אלעאמה תראמא. פילדן להם. הם אלגבאברה. אלד"ן מן אלדהר ד"י אסמא: (ה) ולמא ראי' אללה. אן קד פתיר שר אלנאס פי אלארץ. וגמיע כ'אטר אפכאר קלובדם. שר מחץ' טול אלזמאן: (ו) פתואעדהם אללה. כמא צנעדם פי אלארץ. ואוצל

אֲחֵרֵי-כֵן אֲשֶׁר יִבְאוּ בְנֵי
הָאֱלֹהִים אֶל-בָּנוֹת הָאָדָם
וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמַּה הַגְּבֻרִים
אֲשֶׁר מְעוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁמַיִם:
גְּבֻרָא. הוּוּ בְּאַרְעָא בְּיוֹמֵיא הָאֲנוּן. וְאַף
בְּתַר כֵּן. דְּעֵלִין בְּנֵי רַבְרְבָא
לְוֹת בְּנַת אָנְשָׁא. וַיִּלְדוּן לְהוֹן. אֲנוּן גְּבֻרָא. דְּמַעְלָמָא אָנְשֵׁין דְּשָׁמַא:

פ מפטיר וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם
בְּאֶרֶץ וְכָל-יֵצֶר מַחְשַׁבַת לְבֹו רַק רַע כָּל
הַיּוֹם: וַחֲזָא יְיָ. אֲרִי סְגִיאת. בִּישַׁת אָנְשָׁא בְּאַרְעָא. וְכָל יֵצֶרָא
מַחְשַׁבַת לְבִיָּהּ. לְחֹוד בִּישׁ כָּל יוֹמָא: וַיִּנְחַם יְהוָה
כִּי-עָשָׂה אֶת-הָאָדָם בְּאֶרֶץ וַיִּתְּעֶצֶב אֶל-לְבֹו:

— רס"י —

ממרידן: ויתעצב. האדם: אל לבו. של-מקום, עלה במחשבתו של-מקום להעציבו, והו תרגום אנקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של-מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון נחום שבמקרא לשון נמלק מה לעשות (צמדז כג ט) וכן אדם ויתנחם, (דכריס לז לו) ועל עבדיו ויתנחם, (שמות לז יז) וינחם ה' על הרעה, (שמואל א' טו יא) נחמתי כי המלכותי, כלם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (ש"ז יט ג) נעצב המלקך על בנו. וזו פתבתי לתשובת המינים, גוי אחר שאל את רבי

ה הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של-דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותן שנקבו בשמות עירד, מחויאל, מתושאל, שנקראו על שם אבדן שנמוחו והותשו. דבר אחר אנשי שממון, ששממו את העולם: וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה

חלק הדקדוק: אשר יבאו. תיבת יבאו באתי לא באזלא בתיגאן ובדפוסים:

תפסיר רס"ג

וְתָבֵי בְּמִימְרֵיהֶּ. אֲרִי עֶבֶד יְת אֲנָשָׁא
 בְּאַרְעָא, וְאָמַר לְמַתְבַּר תּוֹקֶפְהוֹן
 כְּרַעוּתֵיהֶּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־
 בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה
 מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־
 רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם

אלמשיקה אלי קלוביהם:
 (ז) באן קאל אללה. אמחו
 אלנאס אלדין כלקתהם ען
 וגה אלארין. מן אנסאן אלי
 בהימה. אלי דביב ואלי וחש
 וטאיר אלסמא. אד'
 תואעדתהם כמא כלקתהם:
 (ח) ונוח וגד חצאא ענד
 אללה:

כִּי נַחְמָתִי כִּי עֲשִׂיתֶם: וְאָמַר יְי. אֲמַחִי יְת אֲנָשָׁא דְבִרְתִּי
 מֵעַל אֶפִי אַרְעָא. מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא. עַד רַחֲשָׂא וְעַד עוֹפֵא דְשָׁמַיָא.
 אֲרִי תַבִּית בְּמִמְרֵי אֲרִי עֲבַדְתַּנוּן: וְנַח מֵצָא חֵן בְּעֵינַי
 יְהוָה: וְנַח אֲשַׁכַּח רַחֲמֵינִי קָדָם יְי: פ פ פ

קמו פיסוקים סימן אמציה

— כש"י —

לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים
 העתידים לעמוד מהם: וַיֹּאמֶר ה' אֲמַחֶה
 אֶת הָאָדָם. הוא עפר ואביא עליו מים
 ואמחה אותו, לכה נאמר לשון מחוי: מֵאָדָם
 עַד בְּהֵמָה. אף הם השחיתו ורָכַם. דָּבַר
 אחר הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא
 כלה מה צורך באלו: כִּי נַחְמָתִי כִּי
 עֲשִׂיתֶם. חשבתי מה לעשות להם על אשר
 עשיתים:

יהושע בן קרח, אמר לו אין אתם מודים
 שהקדוש ברוך הוא רואה את הנלד, אמר לו
 הן. אמר לו והא כתיב ויתעצב אל לבו, אמר
 לו גלד לך בן זכר מימיה, אמר לו הן. אמר
 לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את
 הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות,
 אמר לו בשעת חדותא חדותא, בשעת אבלא
 אבלא. אמר לו כה מעשה הקדוש ברוך הוא,
 אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן

חסלת פרשת בראשית

ברכה ראשונה שקודם ההפטרה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר, בְּנַבִּיאִים טוֹבִים. וְרָצָה
בְּדַבְרֵיהֶם, הַנְּאֻמִּים בְּאֵמֶת. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה,
בְּמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וּבְיִשְׂרָאֵל עַמוֹ. וּבְנַבִּיאֵי, הָאֵמֶת וְהַצְדָּק: (אמ)

הפטרה דבראשית

בישעיה סימן מ"ב

הֵן עַבְדֵי אֶתְמַדְּבוּ בְּחִירֵי רְצֵתָה נַפְשֵׁי נַתְתִּי רוּחִי
עָלֵינוּ מִשְׁפָּט לְגוֹיִם יוֹצִיא: הָא עַבְדֵי, אֶקְרַבְנִיה. בְּחִירֵי,
דְּאֶתְרַעֵי בֵּיה מִימְרֵי. אֶתִּין רוּחַ קִדְשֵׁי, עֲלוּהֵי. דִּינֵי, לְעַמְמִין יַגְלִי: ב לֹא
יַצְעַק וְלֹא יִשָּׂא וְלֹא יִשְׁמִיעַ בַּחוּץ קוֹלוֹ: לֹא יַצוּחַ, וְלֹא יִכְלִי.
וְלֹא יֵרִים בְּבְרָא, קְלִיָּה: ג קִנְהָ רְצוּן לֹא יִשְׁבּוֹר וּפְשֻׁתָּה כְּהָה
לֹא יִכְבַּנְהָ לְאֵמֶת יוֹצִיא מִשְׁפָּט: עֲנוּתְנִיא דְּכַקְנֵי רַעִיעַ, לֹא
יִתְבַר. וְחִשְׁבֵיָא דְּכַבּוּצִין עָמִי, לֹא יִטְפִי. לְקִשְׁטָא, יִפִּיק דִּינָא: ד לֹא
יִכְהָה וְלֹא יִרוּץ עַד-יִשִּׁים בְּאַרְץ מִשְׁפָּט וּלְתוֹרָתוֹ אֵיִם
יִיחַלוּ: לֹא יִהְלִי, וְלֹא יִלְאִי. עַד דִּיתְקִין בְּאַרְעָא, דִּינָא. וְלֹאֲרִיתִיה, נִגְזֹן
יִכְתְּרוּן: ה כֹּה-אָמַר הָאֵל | יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם
רָקַע הָאָרֶץ וְצִאֲצֵאִיהָ נִתָּן נִשְׁמָה לְעַם עָלֶיהָ וְרוּחַ
לְהִלְכִים בָּהּ: בְּדִנָּן אָמַר. אֱלֹהֵי עֲלָמָא, יי. דְּבְרָא שְׁמִיא, וְתִלְנֹן.
שְׁכִלִיל אַרְעָא, וְדִירָהָא. יְהִיב נִשְׁמָא, לְעַם דְּעֵלְהָ. וְרוּחָא, לְדַמְהִלְכִין בָּהּ:
ו אֲנִי יְהוָה קְרִאתִיךָ בְּצַדֵּק וְאַחֲזַק בִּידְךָ וְאַצְרִיךָ וְאַתְנַנְךָ
לְבַרְיַת עַם לְאֹר גּוֹיִם: אָנָּא יי. רַבִּיתְךָ בְּקִשׁוּט, וְאַתְקִיפִית בִּידְךָ.
וְאַתְקַנְנְךָ. וְאַתְנַנְךָ. לְקַיִם עַם, לְנִיהוֹר עַמְמִין: ז לְפַקַח עֵינַיִם עוֹרוֹת
לְהוֹצִיא מִמֶּסְגָר אֲסִיר מִבַּיִת פְּלֵא יִשְׁבִי חֲשָׁד:

זולק הדקדוק: וְאַחֲזַק. החי"ת בשוא פשוט בכל התיגאן ובדפוסים ומסרי עליה לחוד:
וְאַצְרִיךָ. אין בצר"י מאריך, והקמץ חטף, והשוא שברי"ש נח:

לַפְּתָחָא עֵינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל, דְּאֲנוּן בְּסַמֵּן מִן אֲוֵרִיתָא. לְאַפְקָא גְלוּתְהוֹן
 מִבִּינֵי עַמְמֵיָא, דְּאֲנוּן דְּמִן לְאַסִּירִין, וְלִמְפִּרְקֵהוֹן מִשְׁעֲבִיד מַלְכוּתָא דְּאֲנוּן
 עֲגִינִין, בְּאַסִּירֵי קַבֵּל: ^ה אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וְכְבוֹדִי לְאַחַר
 לֹא-אֶתֵּן וְתִהְיֶה לְפָסִילִים: אֲנָא יי, הוּא שְׁמִי. וְיִקְרִי דְּאֶתְגְּלִיתִי
 עֲלִיכּוֹן, לְעַם אַחֲרֵן לֹא אֶתֵּן. וְתִשְׁבַּחְתִּי, לְפִלְחֵי צִלְמֵיָא:
^ט הָרֵאשֹׁנוֹת הִנֵּה-בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרַם
 תִּצְמַחְנָה אֲשִׁמִּיעַ אֶתְכֶם: קִדְמִיתָא, הָא אֶתְאַה. וְחֲדָתֵן, אֲנָא
 מְחִוִּי. עַד לֹא יִיתֵן, אֲבִשֶׁר יִתְכּוֹן: ^ז שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ
 תִּהְלֶתוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמֵלְאוּ אַיִם וַיִּשְׁבִּיהֶם:
 שְׁבַחוּ קְדָם יי, תִּשְׁבַּחְתֵּם חֲדָתָא. אֲמַרִי תִשְׁבַּחְתִּיה, מִסִּפֵּי אַרְעָא. נַחְתִּי
 יִמָּא, וּמֵלְאִיָּה. נִגּוֹן, וַיִּתְבִּיהוּן: ^ח יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְוּ חֲצֵרִים
 תִּשְׁבַּח קִדְר יִרְנוּ יִשְׁבִּי סֹלַע מִרְאֵשׁ הָרִים יִצּוּחוּ: יִשְׁבַּח
 מִדְּבָרָא, וְקִרְוִין דִּיתְבֵּן בִּיה. פְּצַחִין יִתְבוּן, מִדְּבַר עֲרַבָּאִי. יִשְׁבַּחוּן מִיתְּיָא,
 כִּד יִפְקוּן מִבְּתֵי עֲלְמֵיהוֹן. מְרִישׁ טוֹרֵיָא, יְרִימוּן קְלָהוֹן: ^{יב} יִשְׁיִמוּ
 לַיהוָה כְּבוֹד וְתִהְלֶתוּ בְּאַיִם יִגִּידוּ: יִשׁוּן קְדָם יי, יִקְרָא:
 וְתִשְׁבַּחְתִּיה, בְּנִגּוֹן יִחוּן: ^{יג} יְהוָה כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת
 יַעִיר קִנְאָה יִרְיַע אֶף-יַעֲרִיחַ עַל-אַיְבּוֹ יִתְגַּבֵּר: ^{יד} לְמַעַבְד
 גְּבוּרָן, מִתְגַּלִּי. לְמַעַבְד גְּבוּרָן, מִתְגַּלִּי בְּרַגְזוֹ. בְּמַלּוּל, אֶף בּוֹזֵעַ. עַל בְּעֲלֵי
 דְּבִבוּהֵי, מִתְגַּלִּי בְּגִבּוּרְתִּיה: ^{טו} הַחֲשִׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ
 אֶתְאַפֵּק בִּיּוֹלְדָה אֶפְעֶה אֲשֵׁם וְאַשְׂאֵף יַחַד: יְהִיבִית לְהוֹן
 אַרְפָּא, מֵעֲלָמָא. דְּאִם יִתּוּבוּן לְאוֹרִיתָא, וְלֹא תְבוּ. כְּחַבְלִין עַל יִלְדָא,
 יִתְגַּלִּי דִּינֵי עֲלִיהוֹן. יִצְדוֹן וַיִּסּוּפוּן, כְּחֲדָא: ^{טז} אַחֲרִיב הָרִים וְגִבְעוֹת
 וְכָל-עֲשָׂבִים אוֹבִישׁ וְשִׁמְתִי נְהָרוֹת לְאַיִם וְאַגְמִים
 אוֹבִישׁ: אַחֲרִיב טוֹרִין, וְרָמֵן. וְכָל עֶסְבֵּהוֹן, אִיבִישׁ. וְאַשׁוּי נְהָרִין, לְנִגּוֹן.

וַאֲגַמְיוּ, אִיבִישׁ: ^ט וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ
בְּנִתִּיבוֹת לֹא-יָדְעוּ אַדְרִיכֶם אֲשִׁים מִחֶשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר
וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֲזַבְתִּים:
וְאִדְבַר דְּכִסְמֵן, בְּאוֹרַח, דָּלָא יָדְעוּ. בְּשִׁבְלִין דָּלָא אֵילְפוּ, אַדְרִיכְנוּן.
אֲשׁוּי קָבַל קְדַמְיָהוּן, לְגִיּהוֹר. וְכַפְלָא, לְמִישְׂרָא. אֵלִין פִּתְגְּמִיָּא.
אֲעִבְדְנוּן, וְלֹא אַרְחִיקְנוּן:

(גְּאֵלְנוּ יְהוָה עֲבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל):

(פְּרַקְנָא. יי עֲבָאוֹת, שְׁמִיָּהּ, קְדִישָׁא, דִּישְׂרָאֵל):

עַל דָּא יִתְבָּרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח, שְׁמָא רַבָּא קְדִישָׁא. דִּי לְעִילָא, חֵיא וְקִימָא. מְבָרַךְ הוּא לְעָלַם,
וּלְעָלְמֵי עֲלְמִיָּא:

תפסיר רס"ג

אלה תולדת נח

דרו לנחת שבת
ושני וחמישי

(ט) הדיא שרח תיאליד נוח,
וכאן נוח, רגלא צאלחא
צחיקא פי אגיאלה. פי טאעהי
אללה סלך נוח: (י) ואלוד נוח
תלאתיה בנין. שם וחם ויפת:

^ט אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ

צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדִרְתּוֹ

אֶת-הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ-נֹחַ:

אֵלִין תּוֹלְדֹת נֹחַ. נֹחַ. גְּבַר זַכָּאִי. שְׁלִים הָוָה בְּדִרוּהֵי. בְּדַחְלָתָא דִּי
הֵלִיךְ נֹחַ: ^י וַיֹּלֶד נֹחַ שְׁלֵשָׁה בָנִים אֶת-שֵׁם אֶת-

— רס"י —

הָיָה נֹחַשֵׁב לְכָלוּם: אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֵּךְ
נֹחַ. וּבְאֲבָרְהֶם הוּא אוֹמֵר (יז) הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי
(כז ט) אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו, נֹחַ הָיָה צְרִיף
סַעַד לְתַמְכוּ, אֲבָל אֲבָרְהֶם הָיָה מִתְחַזֵּק
וּמְהַלֵּךְ בְּצַדְקוֹ מֵאֲלֵיו: הִתְהַלֵּךְ. לְשׁוֹן עֵבֶר,
וְהוּוּ שְׁמוֹשׁוֹ שֶׁל-לְמַד בְּלִשׁוֹן כְּבַד, מִשְׁמִשְׁת
לְהַבָּא וּלְשַׁעֲבַר בְּלִשׁוֹן אָחָד, (שס יג יז) קוּם
הִתְהַלֵּךְ, לְהַבָּא הִתְהַלֵּךְ נֹחַ, לְשַׁעֲבַר,

ט אֱלֹהֵי תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק. הוֹאִיל
וְהַזְכִּירוּ סֵפֶר בְּשִׁבְחוֹ, שְׁנַאֲמַר (מסלי יז) זְכַר
צַדִּיק לְבָרְכָה. דְּבַר אַחַר לְלַמְדָּה, שְׁעִיקַר
תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל-צַדִּיקִים מַעֲשִׂים טוֹבִים:
בְּדִרְתּוֹ. יֵשׁ מְרֻבּוֹתֵינוּ דוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשִׁבְחָה,
כֹּל שְׁכַן שְׁאֵלוֹ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים הָיָה צַדִּיק
יֹתֵר, וַיֵּשׁ שְׁדוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְגַנְאִי, לְפִי דוֹרוֹ
הָיָה צַדִּיק, וְאֵלוֹ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל-אֲבָרְהֶם לֹא

שְׁמוֹ הַמּוֹד (ט) הִתְהַלֵּךְ-נֹחַ. הַמְנַהֵג הַנְּפוֹץ לְהַטְעִים אֶת הַה"א הַשְּׁנִיָּה וְלֹא אֶת הַרְאִשׁוֹנָה. וְכֵן עִמָּא דְבַר.